

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Факультет психології та соціальної роботи

кафедра диференціальної і спеціальної психології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

«Психологічні складові професійного становлення майбутніх

психологів»

«Psychological components of the professional formation of future

psychologists»

Виконала: здобувачка денної форми навчання

спеціальності 053 Психологія

Освітня програма «Психологія»

Півович Аліна Ігорівна

Керівник: к. психол. н. Кременчуцька М.К.

Рецензент: завідувач кафедри сімейної та

спеціальної педагогіки і психології канд. псих. н.,

доцент ПНПУ ім.К.Д.Ушинського Бабчук О.Г.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від ___ грудня 202_ р.

Завідувачка кафедри

(підпис)

Захищено на засіданні ЕК

протокол № ___ від _____ 202_ р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис)

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	
1.1. Поняття, зміст та характеристики професійного становлення.....	6
1.2. Спрямованість на успіх, як складова професійного становлення психолога.....	13
1.3. Особливості професійного становлення майбутніх психологів.....	18
Висновки до 1 розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	
2.1.Процедура та організація дослідження.....	25
2.2.Методи дослідження.....	31
2.3.Виборка дослідження.....	38
Висновки до 2 розділу.....	39
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.....	40
3.1. Аналіз результатів дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів	40
3.2. Кореляційний аналіз складових формування професійного становлення майбутніх психологів	65
3.3 Рекомендації по роботі з професійного становлення студентів-психологів.....	67
Висновки до 3 розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Психологи відіграють ключову роль у сучасному суспільстві, надаючи психологічну допомогу, проводячи дослідження, розв'язуючи конфлікти і багато іншого. Розуміння та вивчення психологічних аспектів формування професійної ідентичності психологів важливо для підготовки якісних та ефективних фахівців. Сама професійна психологія є важливою областю психологічної науки. Дослідження психологічних складових професійного становлення допомагає розширити знання в цій галузі та розробити нові підходи до підготовки майбутніх психологів.

Дослідження внутрішніх чинників професійного становлення, зокрема, індивідуально-психологічних властивостей практичних психологів, спрямоване на виявлення закономірностей та механізмів професійного розвитку. Професійно значущі індивідуально-психологічні властивості є і особистісною основою прагнення до професійного самовдосконалення, яке ми розглядаємо як мотиваційноцільове утворення, як ціль забезпечуючої діяльності самовдосконалення

Сучасне суспільство швидко змінюється, і це може вплинути на вимоги до психологів. Вивчення психологічних факторів, які впливають на професійну адаптацію та становлення психолога, допомагає готувати фахівців, які зможуть ефективно працювати у сучасних умовах. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення психологічної підготовки майбутніх психологів, що покращить якість їхньої освіти та підготовку.

Поняття «професійне становлення» широко використовується в багатьох гуманітарних науках, його розуміння не можна назвати однозначним і стійким. У психологічній науці проблемі професійного становлення психологів присвячено багато теоретичних та експериментальних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених (Н.

Воляннюк, Ю. Поваренков, В. Орлов, Т. Кудрявцев, В. Слободчиков, Є. Ісаєв, Є. Климов, Л. Шнейдер, А. Юрчинська.). Однак дана тема потребує постійного дослідження в зв'язку з інноваційними змінами середовища.

Мета дослідження: дослідити психологічні складові професійного становлення студентів, що одержують другу вищу освіту за фахом «Психологія».

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз поняття, зміст та характеристики професійного становлення майбутніх психологів.

2. З'ясувати особливості професійного становлення майбутніх психологів

3. Описати методиками та організувати дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів

4. Проаналізувати емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів.

Об'єкт дослідження: професійна становленість майбутніх психологів.

Предмет дослідження: психологічні складові професійного становлення майбутніх психологів, що одержують другу вищу освіту за фахом «Психологія».

Методи дослідження. Для розв'язання визначених завдань було використано комплексних теоретичних, емпіричних методів та методів статистичної обробки даних:

- теоретичні методи (аналіз, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення) дали можливість науково-теоретичного обґрунтування отриманих нами даних.
- емпіричні методи дослідження (опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим, опитувальник потреби досягнення успіхів для оцінки мотивації Реана, опитувальник Кеттела, тест «Локус

контролю»).

- методи статистичної обробки кількісних даних дозволили проаналізувати отримані результати емпіричного дослідження.

База дослідження. У дослідженні взяли студенти 2 курсу освітнього рівня «магістр» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, факультету психології та соціальної роботи.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання результатів, отриманих теоретичним та емпіричним шляхом, практичними психологами в якості змістовних орієнтирів у процесі вдосконалення психологічної підготовки майбутніх психологів, що покращить якість їхньої освіти та підготовку.

Структура та обсяг дипломної роботи. Основний зміст роботи викладено на 73 сторінках. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків містить 26 рисунки, 5 таблиць та 6 додатки, а також список використаної літератури із 65 джерел. Загальний обсяг роботи складає 92 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

1.1. Поняття, зміст та характеристики професійного становлення

Поняття «становлення» відображає об'єктивний процес перетворення нового предмета або явища з реальної можливості у дійсність. З точки зору філософії, становлення виражає раптову мінливість речей та явищ, їхнє неперервне перетворення з однієї властивості в іншу. Становленням визначають перехід від однієї визначеності буття до іншої. Усе, що існує, перебуває у становленні, а його буття й є цим процесом. Становлення особистості проявляється в різних царинах людської діяльності, у професійній – лише на певному етапі розвитку особистості (юність) і стає в цей період життя центральним особистісним новоутворенням.

Процес професійного становлення відображає процес професійного саморозвитку людини впродовж життя, у межах якого відбувається становлення професійних видів суб'єктної активності особистості на основі розвитку і структурування сукупності професійно орієнтованих її характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування та регуляції в конкретних видах діяльності і на відповідних етапах професійного шляху [24, с.79]

У психолого-педагогічній літературі широко використовується термін «професійне становлення» особистості. Але однією з проблем є ситуація невизначеності сутності даного поняття. Так, поряд з цим терміном ми зустрічаємо такі терміни: «професійна підготовка», «професійна готовність», «професійний розвиток», «професійна майстерність»,

«професійна спрямованість» та ін. Сучасні дослідники розглядають «професійне становлення» з різних позицій – табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Трактування «професійного становлення» [53]

Автор	Визначення професійного становлення
Н. Волянюк	Як психологічну категорію, що відображає процес саморозвитку людини впродовж життя, у межах якого відбувається становлення специфічних видів суб'єктивної активності особистості на основі розвитку і структурування сукупності професійно орієнтованих її характеристик, що забезпечують реалізацію функцій пізнання, спілкування та регуляції в конкретних видах діяльності і на етапах професійного шляху
Ю. Поваренков	Як послідовне чи паралельне вирішення комплексу завдань професійного розвитку, які ставить перед собою суб'єкт пізнання і прийняття соціальної ситуації професійного розвитку із урахуванням своїх життєвих і професійних цілей
В. Орлов	Як процес формування професійних якостей та розвитку професійної культури, на якому професійні якості вже сформувалися
Т. Кудрявцев	Як тривалого процесу розвитку особистості, що починається з формування професійних намірів аж до самореалізації в професійній діяльності
В. Слободчиков, Є. Ісаєв	Професійне становлення – це перехід від одного певного стану до іншого – більш високого рівня; єдність вже здійсненого і потенційно можливого
Є. Климов	Процес прогресивної зміни його особистості внаслідок соціальних впливів, професійної діяльності і власної активності, спрямованої на самоудосконалення і само здійснення
Л. Шнейдер	Як формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих і професійно важливих якостей і їх інтеграції, готовність до постійного особистісного та професійного зростання
А. Юрчинська	Професійне становлення, крім необхідності відповідати вимогам конкретної професійної діяльності, повинне розглядатись у контексті вирішення професійно важливих завдань, що поступово ускладнюються та сприяють оволодінню фахівцем необхідним комплексом професійно значимих ділових, особистісних, комунікативних, моральних якостей тощо

У психологічній науці спостерігається неоднозначність у розумінні поняття «професійне становлення» представниками різних наукових підходів. У працях Г. Балла, Є. Зеєра, Є. Клімова та інших представників діяльнісного підходу професійне становлення розглядається як процес входження людини у професію, проходження нею певних етапів

професійного розвитку, основними показниками якого вважаються формування професійного досвіду та професійно важливі якості. З точки зору системно-структурного підходу кар'єрний розвиток особистості розглядається з точки зору взаємозв'язку та цілісності професійних компетенцій і кар'єрно-важливих якостей, що визначають успішність діяльності. Представники ціннісно-мотиваційного напрямку (О. Борисова, І. Сапогова, В. Сержантов, В. Шадріков та інші) основним аспектом професійного становлення вважають розвиток професійної мотивації на основі формування ціннісних орієнтацій [30, с.410].

Старинська Н.В. зазначає, що у цілому професійне становлення розуміється як складний, неоднозначний і багатогранний процес, невіддільний від загального розвитку особистості. Професійний розвиток починається з моменту прийняття та інтеграції в професійний процес оволодіння. Прийняття професії створює ситуацію, яка включає людину в вимоги та систему цінностей професії, процес становлення професії тісно пов'язаний зі змістовним регулюванням свого життя, яке регулюється цінностями. - особистісний діапазон значень. Водночас, професійне самовизначення особистості носить самостійний, творчий характер, взаємопов'язано з активністю особистості, з вибором власної стратегії життя, побудовою свого професійного й життєвого шляху [51, с.42].

Т. Кудрявцев вважає, що «професійне становлення» — це тривалий процес розвитку особистості від формування професійних намірів до повної реалізації себе у професійній діяльності. В основі цього процесу лежить професійне самовизначення. Вчений також вважає, що професійне становлення – це не короткострокова діяльність, яка охоплюється лише під час навчання в університеті. Це тривалий, динамічний, багаторівневий процес, який складається з чотирьох основних етапів (виникнення професійних намірів; безпосереднє професійне навчання; процес активного входження в професію; повна реалізація особистості в професії). Перехід до

наступних стадій відбувається в ході попередніх стадій і супроводжується появою в суб'єкті ряду протиріч і криз. [11, с.256]

Шербань Т. Д. та Щербань Г. В. зазначають, що проблему професійного становлення молодих спеціалістів не слід розглядати лише з точки зору недоліків і помилок у їх університетській підготовці (хоча удосконалення університетської освіти та навчального процесу за потреби) залишається проблемою сучасної практики), а передусім через призму внутрішніх суперечностей самого етапу професійного становлення, сутність якого полягає в тому, що індивід, прийнявши на себе професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійної діяльності. Головною рушійною силою процесу професійного становлення молодого спеціаліста є наявність певного протиріччя між професійною підготовкою, одержаною ним у вузі, попередніми уявленнями про роботу, працю, соціальними і соціально-психологічними сподіваннями та реальними вимогами, конкретними умовами професійної діяльності, повсякденною практикою. Теоретичний потенціал, набутий молодими спеціалістами в навчальних закладах, повинен бути реалізований у практичній діяльності, відображений у реальній професійній діяльності [62, с.378].

Виділяють (Н. В. Кузьміна, Л. М. Карнозова, В. Д. Шадріков) зовнішню і внутрішню сторони цього процесу. Зовнішня сторона професійного становлення виявляється в об'єктивних характеристиках професійної діяльності (операційна сторона праці, її вимоги до людини тощо); в соціальній ситуації її здійснення (професійне навчання, міжособистісне спілкування, практична професійна діяльність тощо); в продуктивності особистості в професійній діяльності (кар'єра, розмір зарплати, статус, творча продукція тощо) [60, с.302].

Представниками зарубіжної та вітчизняної психології пропонується досить багато наукових теорій до виокремлення стадій професійного становлення особистості. Популярною є періодизація професійного

становлення, розроблена американським психологом Д. Сьюпером. Учений виділив п'ять стадій професійного розвитку, кожна з яких має свої самостійні завдання [48, с.332]:

- 1) «зростання» (розвиток інтересів, здібностей - 0–14 років);
- 2) «дослідження» (апробація своїх сил - 14–25 років);
- 3) «зміцнення» (початок професійної діяльності та зміцнення своїх позицій у суспільстві - 25–44 роки);
- 4) «збереження» (досягнення стійкого професійного становища - 45–64 роки);
- 5) «спад» (зменшення професійної активності - 65 років і більше).

З погляду Е.Ф. Зеєра, під час професійного становлення виділяються три стадії: період оптації, стадія професійної підготовки і стадія розвитку професіонала. А Є.О. Клімов, до виділених Е.Ф. Зеєром трьох стадій додає ще три. Відтак, професійне становлення автор розглядає як послідовну зміну шести стадій: стадію передгри; стадію гри, стадію оволодіння навчальною діяльністю, стадію оптації, стадію професійної підготовки та стадію розвитку професіонала [13, с.20].

Жидецька С.В., Землянська О.В. виділяють декілька рівнів професійного становлення особистості в процесі професійної підготовки [18, с.204]:

1. Адаптивний – етап пристосування до професійної діяльності, пристосування до нових соціальних і культурних реалій життя, професійна діяльність за встановленими планами, слабка творча активність на сімейному рівні, стимулювання різних форм самостійності та мобільності, розвиток самоконтролю та емоцій. навички саморегуляції, прийняття суб'єкт-суб'єктних стосунків, пошук невідкладних і альтернативних рішень життєвих і професійних проблем;

2. Професійно-репродуктивний – етап оволодіння професійними знаннями та вміннями: розвиток потреби в реалізації кар'єри; реалізація когнітивної рефлексії; засвоєння цінності та сенсу професійної діяльності;

розвиток ключових умінь для створення проекту життєвого шляху;
розвиток мислення і розуміння;

3. Особистісно-продуктивний – стадія прийняття особового сенсу професійної діяльності: розвиток регулятивних механізмів діяльності, спілкування та творчості; пошук і стимулювання індивідуального стилю професійної діяльності; готовність до професійного вирішення теоретичних і практичних проблем; вироблення адекватної комунікативної поведінки майбутнього фахівця у професійній діяльності, на життєвому шляху;

4. Суб'єктно-креативно-професійний – практична реалізація професійного становлення майбутнього фахівця: суб'єктивна реалізація особистісно-професійного становлення спеціаліста; здатність до внесення необхідних корекцій на основі самоаналізу професійної та життєвої діяльності; закріплення професійних знань в особистому, життєвому та роль професійного планування в систематизація поглядів і установок на життєвий і професійний шляхи пошук власного стилю професійної діяльності адекватна підготовка до професійної діяльності.

Відомий дослідник педагогічного професіоналізму А.К. Маркова його компонентами вважає професійну спрямованість, компетентність і самосвідомість особистості. Щодо питання періодизації професійного становлення вчена загалом співзвучна у поглядах з іншими вищезгаданими психологами, виокремлюючи стадії професійного самовизначення, фахового навчання, професійної адаптації, фахової самореалізації, професійної майстерності та фахової творчості. Альтернативний підхід А.К. Марковою сформульовано щодо проблеми формування професіоналізму, провідним критерієм якого є фахова компетентність. Психолог виокремила такі рівні становлення професіоналізму:

- допрофесіоналізм як початок фахового становлення, що характеризується виконанням людиною певних робіт без значних результатів при несформованих якостях професіонала,

- власне професіоналізм, якому властиві спочатку послідовне засвоєння правил і нормативів фахової діяльності, репродуктивне виконання вимог за зразком, інструкцією, згодом набувається професійна кваліфікація; апогеєм цього рівня є висока результативність фахової праці, самоствердження та розвиток у площині професійної діяльності,
- суперпрофесіоналізм, лейтмотивом якого є розквіт професійної діяльності, найвищі успіхи та досягнення в ній, трансформація суб'єкта праці в творця, новатора, збагачення ним змісту професії, сприяння розвитку суспільства в цілому,
- непрофесіоналізм (псевдопрофесіоналізм), коли активна, але непродуктивна фахова діяльність людини провокує деформацію її професійного становлення; виявом псевдопрофесіоналізму можна також вважати зациклення особистості на роботі при одночасному спотворенні власного фахового та особистісного розвитку або ж домінування вузькопрагматичної мотивації професійної діяльності,
- післяпрофесіоналізм, що свідчить про завершення особистістю професійної діяльності; як альтернатива повному відходу від професії можливе виконання функцій наставника, експерта чи консультанта для молодшого покоління та ненав'язливе перед передавання конструктивного фахового досвіду наступникам [52, с. 72].

У процесі професійного становлення важливу роль відіграють особистісно-психологічні особливості студентів, прихильність до основних професійно важливих якостей певного виду діяльності, здатність до саморегуляції. Ці атрибути включають: спеціальні здібності; риси характеру; предметну обізнаність (ступінь усвідомлення мотивацій, завдань і труднощів професійної діяльності), аналітичне і конструктивне мислення і незалежність суджень, чутливість і проникливість, емоційність і волю, стійкість і терпіння, толерантність, стресостійкість. стійкість і здатність адаптуватися до різних умов праці тощо [12, с.6].

Професійне становлення - це процес розвитку та формування фахової ідентичності особи в процесі її професійної діяльності. Цей процес включає в себе набуття необхідних знань, навичок, психологічних характеристик і соціальних компетенцій, які дозволяють особі успішно виконувати свою професійну роль і розвиватися як фахівець.

Зміст професійного становлення може варіюватися в залежності від конкретної професії, галузі і особистих цілей фахівця. Але в загальному розумінні це включає в себе навчання, розвиток навичок, формування особистості та постійний процес самовдосконалення для досягнення успішної професійної кар'єри.

Питання професійної становлення особистості досить активно розроблялися, але сучасність потребує активізації науково-практичного пошуку в сфері професійної орієнтації студентів-психологів та дослідження психологічних чинників їх мотивації до професійної діяльності, оскільки процес професійного становлення особистості є важливим етапом самореалізації внутрішнього потенціалу.

1.2. Спрямованість на успіх, як складова професійного становлення психолога

Професійне становлення, яке повинне забезпечувати взаємодоповнення всіх інших складових відбувається під час навчальної діяльності студентів. Спонування, що викликає активність людини, визначає її спрямованість до мети є «мотивація». Активність особистості призведе до такого взаємовідношення між особистістю та працею, за якої успішно відбуватиметься подальший розвиток творчих сил людини і в такому випадку можна вважати виправданим вибір професії. Але на цей раз головну роль відіграє домінуючий мотив [64, с.145].

Співвідношення між прагненням до успіху й уникненням невдачі розуміється по-різному. Наприклад Д.Аткінсон вважав, що це взаємовиключні полюси на шкалі «мотиву досягнення», і якщо суб'єкт орієнтований на успіх, то він не зазнає страху перед невдачею (навпаки, якщо орієнтований на уникнення невдачі, то у нього слабо виражене прагнення до успіху). Інші доводять, що виразно виражене прагнення до успіху цілком може поєднуватися з не менш сильним страхом невдачі, особливо якщо вона пов'язана для суб'єкта з якими-небудь важкими наслідками. Тому мова йде про переважання суб'єкта на високому або низькому рівні прагнення до успіху або уникання невдачі. Мотивація ґрунтується на двох категоріях: потреби – відчуття фізіологічної або психологічної нестачі чого-небудь і винагороди – те, що людина вважає цінним для себе (вона може бути внутрішньою і зовнішньою) [19, с.91].

Спрямованість на успіх є важливою складовою професійного становлення психолога, так як ця професія вимагає від практикуючих фахівців володіння специфічними знаннями, навичками та особистими рисами. Для становлення успішним психологом необхідно отримати відповідну освіту та підвищувати свої знання і навички. Це включає в себе отримання вищої освіти в галузі психології, а також участь у професійних семінарах, курсах та тренінгах для підтримки актуальності та розвитку свого професіоналізму.

Процес підготовки фахівця з вищою освітою охоплює не тільки набування знань, умінь і навичок, а й професіоналізацію особистості студента загалом. Розвиток студентів і формування їх як майбутніх фахівців на різних курсах має деякі свої особливості [17, с.65].

На першому курсі вирішується завдання інтеграції колишніх абітурієнтів у студентський спосіб життя та адаптації їх до умов навчання у ВНЗ. Поведінка більшості нових студентів характеризується сильним впливом інших. Не проводиться розмежування щодо соціальної ролі студента як майбутнього фахівця.

Другий курс є найбільш інтенсивним періодом навчальної діяльності учнів. Життя другокласника — це глибока інтеграція в усі форми навчання та освітні організації. Студенти отримують загальну освіту, яка сприяє їхнім широким культурним запитам та інтересам. Процес адаптації до умов вищої освіти в основному завершено.

3 курс – це початок спеціалізації, зміцнення інтересу до наукової роботи як свідчення подальшого розвитку й поглиблення професійних інтересів студентів. Дуже потрібна спеціалізація часто призводить до звуження сфери різнобічних інтересів особистості. Відтепер становлення особистості майбутнього фахівця загалом визначається фактором спеціалізації.

4 курс – це перше реальне знайомство зі спеціальністю в період проходження практики. Для поведінки характерний інтенсивний пошук раціональніших шляхів і форм спеціальної підготовки, відбувається переоцінка студентами багатьох цінностей життя і культури.

Перспектива близького закінчення вищого навчального закладу на 5 курсі формує чіткі практичні настанови на майбутній різновид діяльності. Виявляються нові, актуальніші цінності, пов'язані з матеріальним і сімейним станом, майбутнім місцем роботи тощо.

Прагнення студентів до особистісного зростання та створення відповідних умов під час навчання та позааудиторної діяльності є дуже важливими для розвитку майбутнього психолога. Оправдали себе такі види позааудиторної роботи як: робота проблемних груп, наукових гуртків, психологічних клубів, волонтерська діяльність. Позанавчальна активність сприяє як професійному, так і особистісному зростанню майбутніх психологів. Розвиток професійно та особистісно важливих якостей психолога можливий за створення певних умов під час професійної підготовки. Оптимальним буде оптимальне поєднання зовнішніх факторів розвитку та внутрішнього прагнення до особистісного зростання майбутнього психолога [3, с.206]:

Здійснений Е.Ф. Зеєром аналіз дає можливість виділити чотири основні особистісні складові професійного становлення майбутнього фахівця [4, с.76]:

1) спрямованість особистості, яка характеризується системою домінуючих потреб, мотивів, відносин, ціннісних орієнтацій установок професійного розвитку особистості;

2) професійна компетентність – сукупність професійних знань, умінь, а також способів виконання професійної діяльності;

3) професійно важливі якості – це психологічні якості особистості, що визначають продуктивність, якість, результативність діяльності;

4) професійно значимі психофізіологічні властивості (зороворухова координація, окомір, нейротизм, екстраверсія, реактивність, енергетизм тощо).

Доволі важливою складовою психологічної готовності до професійної діяльності є спрямованість на мотивацію досягнення. Провідним завданням професійного становлення майбутніх психологів на етапі підготовки є формування професійної спрямованості, а її суть полягає в орієнтації на успішне засвоєння навчальної програми та орієнтації на ефективне використання набутих професійних знань, умінь і навичок. навички, прагнення розвивати ці здібності не тільки для успішного оволодіння професією, а й для постійного вдосконалення в обраній професійній діяльності. Професія психолога формується не тільки для отримання професійних знань, умінь і навичок, а й для сприяння особистісному та духовному зростанню [47, с.150].

Важливим під час професійного становлення особистості майбутнього психолога у ході навчання є формування осмисленого ставлення до себе у контексті професійно-навчальної діяльності та до діяльності у цілісному контексті життя.

Ефективність формування професійно значущих якостей особистості значною мірою забезпечується спрямованістю всього навчально-виховного

процесу. Активність навчання є організованим веденням навчального процесу, яке спрямоване на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності особистості. Найважливішою навичкою, яку опановує особистість під час навчання, повинно бути вміння під професійним кутом зору сприймати вербальну інформацію, самостійно знаходити і приймати оптимальні шляхи реалізації рішення [4, с.77].

Виходячи з професійно необхідних якостей практичного психолога можна виділити такі необхідні для професіонала особистісні риси як: зацікавленість та повага до іншої людини, толерантність, схильність до співпереживання, тобто емпатія. Також треба відзначити необхідність наявності високого ступіня особистої відповідальності, високого рівня потреби у досягненнях, як характерологічної особливості, низького рівня тривожності, високого рівня сили волі, інтуїції, вміння прогнозувати події та певні характерологічні особливості особистості [49, с.554].

Особистісні якості необхідні для професії практичного психолога можуть буди розвинені протягом навчання та професіоналізації особистості. Особливе вплив в формуванні професійно-значущих якостей практичного психолога має навчання у вищому навчальному закладі, де закладаються знання та формуються вміння та навички майбутніх психологів. Саме у психолого-педагогічному процесі можна сформувати емпатію, рефлексію, комунікативні навички.

Значну роль комунікативних якостей особистості в професійній діяльності психолога - практика відмічають усі дослідники. Зокрема, Н. Ф. Бачманова та Н. А. Стафуріна виокремлюють такі складові «таленту спілкування»:

- здібності до повного та правильного сприйняття об'єкта, спостережливість, швидка орієнтація в ситуації;
- розуміння внутрішніх властивостей та особистостей об'єкта, проникнення в його внутрішній світ, психологічна інтуїція, які засновані на глибокій загальній ерудиції та гуманістичній спрямованості;

- здатність до співпереживання, емпатія, доброта, повага до людини, готовність допомогти;
- здатність до самоаналізу, інтерес до власної особистості і особистості інших людей;
- здатність управляти самим собою та процесом спілкування, вміння бути уважним, тактовним, вміння слухати, встановлювати контакт, викликати довіру, мати почуття гумору [34, с.377].

Спрямованість на успіх у професії психолога вимагає поєднання професійних знань з особистими рисами і цінностями, щоб забезпечити ефективну практику і підвищити якість надання психологічної допомоги.

1.3. Особливості професійного становлення майбутніх психологів

Дослідженням професійного становлення майбутніх психологів займались зокрема Андрійчук І [1], Коломінський Н. [55], Семиченко В. [50], Шевченко Н [61], Крикля К.П. [29]. Вони висловлюють думку про те, що професійна підготовка майбутніх психологів має відбуватись у новій особистісно орієнтованій парадигмі, має активізовувати та розвивати професійно важливі особистісні та професійні якості, створення системи професійних умінь та навичок, які дозволяють самореалізовуватись, набувати професійної культури спілкування, професійної рефлексії та інтуїції [10, с.2].

Професійне становлення майбутніх психологів відбувається в процесі підготовки у вищому навчальному закладі і потребує врахування особливостей студентського віку як важливого періоду особистісного розвитку та оптимізації умов здійснення успішного професійного розвитку [2, с.15].

Є декілька варіантів професійного становлення майбутніх психологів, з яких вагомим є позиція А. Каганова, який уніфікує його із посеместровим навчанням: перехідний – 1-3 семестр; накопичувальний – 4-

7 семестр, що визначає 8–10 семестри навчання. Проходячи через всі ці етапи, студент поступово оволодіває відповідним фахом, ефективність якого залежить від успішного проходження кожного процесу професійного становлення вцілому. Особливу роль у цьому процесі вчений надає етапу професійної підготовки [35, с.41].

Іншою є позиція Міщенко М., Запорожець Л., які зазначають, що необхідними умовами формування у студентів-психологів готовності до професійної діяльності, що, власне, виступає одним із головних аспектів їхнього професійного становлення, виступає успішне проходження низки стадій під час професійного навчання, а саме: адаптації, інтенсифікації, ідентифікації. Так, на стадії адаптації, яка охоплює перший рік навчання, відбувається активне пристосування студентів до умов і змісту навчально-професійного процесу, відбувається засвоєння ними нової соціальної ролі, налагодження відносин один з одним. На цьому етапі впливають як суб'єктивні фактори (мотивація вибору професії психолога, установка на навчання, індивідуально-психологічні особливості тощо), так і об'єктивні (форми та методи навчання, позиціонування академічних груп тощо) [42, с.94].

Найважливішою організаційною особливістю професійного становлення майбутніх психологів є проблема визначення головних, пріоритетних напрямів, в основі яких повинна бути покладена значуща мета або ідея, якій повинно підпорядковуватися все інше. Вона мобілізує не лише різноманітні знання і уміння, які здобуваються в ході навчання у ВНЗ, а й той досвід, який поступово накопичується в процесі самостійної практичної роботи суб'єкта. Для студента-психолога ситуація може ускладнюватися тим, що він ще знаходиться в стадії пошуку такої ідеї або смислу [6, с.91].

Для успішного професійного становлення випускників необхідно щоб в навчально-виховному процесі в основному завершилось їхнє професійне самовизначення, тобто сформувався ставлення до себе, як до суб'єкта власної діяльності, щоб вони не тільки добре засвоїли фундаментальні

знання з основ наук і відповідні їм вміння і навички, але й міцно оволоділи спеціальними знаннями, операційною стороною професійної діяльності. Майбутній фахівець має бути готовим до входження в продуктивну систему стосунків, впевненим у професійному середовищі, для чого необхідно розвивати як особистісні професійні якості, так і навички соціального та суто професійного спілкування [28, с.28]:

- розвиток професійної спрямованості й необхідних здібностей;
- професіоналізація й удосконалювання психічних процесів і станів;
- вироблення життєвої позиції й конкретизація життєвих планів;
- підвищення рівня самостійності й відповідальності;
- ріст рівня домагань в області майбутньої професії;
- етичний, естетичний і духовний розвиток;
- підвищення питомої ваги самовиховання й формування якостей, необхідних у майбутній діяльності;
- формування психологічної готовності до професійної діяльності.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах має бути спрямований на використання різноманітних психологічних засобів активізації професійного становлення студентів у формі цілеспрямованого застосування психодіагностики, консультування та психосоціального тренінгу (професійного та особистісного зростання) професійно важливих якостей. Була покликана активізувати відповідні структури в особистості майбутнього фахівця. Участь у груповому тренінгу дозволить студентам систематично оволодівати відповідними психологічними знаннями, сприятиме зростанню самосвідомості та здатності позитивно ставитися до себе та життя, а також стимулюватиме здатність аналізувати себе та розвивати власну поведінку, щоб допомогти собі та інші для встановлення більш ефективних взаємин [2, с.17].

У процесі становлення майбутнього психолога особливе значення має практика. Вона дозволяє студентові не лише апробувати отриманий у процесі навчання суб'єктивний досвід саморегулювання в педагогічній

взаємодії на практиці, але й реально оцінити правильність вибору професії. Він може співвіднести свої можливості з вимогами, що висуваються перед психологом, виявити й усвідомити свої проблеми. Під час практики у студента відбувається співставлення та критичний аналіз моделі «ідеального» психолога і «реального», формуються навички професіоналізму [14, с.9].

Панок В. зазначає, що низький рівень професійної та особистої підготовки майбутніх психологів породжує значну кількість проблем, з яких основними є [44, с.136]:

- проблема професійного спілкування (мовний багаж студентів часто характеризується бідністю, засміченістю молодіжною лексикою, не використанням науково-практичної термінології);
- проблема відсутності чи неповної сформованості професійної позиції (йому важко знайти місце в колективі і він перетворюється на помічника своїх колег, а не повноцінним працівником);
- проблема професійної спрямованості особистості фахівця (якщо така проблема виникає, психолог не може надати повноцінної своєю клієнтові);
- проблема дотримання етичних норм і стандартів у професійної діяльності;
- проблема методичного забезпечення і дотримання вимог застосування психологічних методик, технік і технологій.

Пузь І. В., Шевченко О. М зазначає, що процес професійного становлення майбутніх психологів представляє собою досить складний та тривалий процес, ефективність якого залежить від різного роду чинників. Важливим під час професійного становлення майбутніх психологів є формування комунікативної компетентності, оскільки означена сфера професійної діяльності належить саме до тих видів праці, де спілкування перетворюється на професійно значущу, суттєву сторону, особливості якої визначають ефективність професійної діяльності [47, с.153].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства професійне становлення майбутніх психологів варто розглядати як розвиток особистості майбутнього фахівця у процесі якого відбувається усвідомлення професійно важливих утворень, виробляється стратегія професійної поведінки. Майбутні психологи мають вивчати практичний психологічний досвід, формувати власну професійну майстерність, самовдосконалюватись, розвивати професійне мислення, соціальну активність, творчість та креативність, здібності планувати, прогнозувати, передбачати та імпровізувати. Необхідно формувати та розвивати загальну та психологічну культуру майбутніх фахівців, комунікативну та ділову компетентність [12, с.2].

Ендеберя І.В., Новік І.І. зазначають, що процес професійного становлення складний та багатогранний. Вона вимагає від викладачів і студентів ВНЗ прагнення сформувати комплекс важливих професійних знань, умінь, навичок і відповідних наукових і культурних поглядів. Важливим завданням є також розвиток цілісної та гармонійної особистості, орієнтації на самопізнання та самозміни. Саме тому професійне становлення сучасного кваліфікованого спеціаліста, зокрема і в галузі практичної психології, повинне будуватись на використанні особистісного підходу як психолого-педагогічного принципу організації профільної та професійної підготовки [16, с.71].

Розкриваючи особливості професійного становлення студентів-психологів, А.А.Бодальов підкреслює важливість розвитку у них здібностей глибоко і точно розуміти особливості внутрішнього світу партнера по спілкуванню співпереживати з іншою людиною, відчувати значущі психологічні якості за їх зовнішніми проявами. З одного боку, при взаємодії з клієнтом психолог повинен бути здатний, опиняючись на незвіданій території (з індивідуальністю клієнта, з новими суб'єктивними істинами, з чужою реальністю), і, переживаючи стан невизначеності, намагатися зробити те, чого ще ніколи не робив (адже кожна людина – індивідуальність,

а значить і підхід до 150 кожного індивідуальний). Інша ж сторона – це повсякденність такої роботи, її наступність (кожна зустріч є продовженням попередньої), рутинність (безліч клієнтів, повторюваність роботи) [5, с.149].

Результатом професійного становлення в межах навчального закладу є формування внутрішнього системного уявлення щодо функціональних завдань та обов'язків у безпосередньому фаховому діянні. Такий внутрішній конструкт можна назвати теоретичною моделлю. До неї слід віднести: становлення та розвиток професійного мислення; соціальну активну позицію; самовиховання та його психолого-педагогічні основи організації; професійну компетентність; вміння критично мислити, прогнозувати свою діяльність, запроваджувати інновації; здатність до професійної творчості; наявність загальної та психологічної культури [15].

Професійне становлення майбутніх психологів - це процес, який включає в себе розвиток знань, навичок, особистих якостей та психологічних компетенцій, необхідних для успішної практики в цій області. Майбутні психологи повинні активно працювати над розвитком власної самосвідомості, вивчати власні переконання, реакції на стрес та вміти ефективно керувати своїми емоціями.

Висновки до 1 розділу

Професійне становлення - це процес розвитку та формування фахової ідентичності особи в процесі її професійної діяльності. Цей процес включає в себе набуття необхідних знань, навичок, психологічних характеристик і соціальних компетенцій, які дозволяють особі успішно виконувати свою професійну роль і розвиватися як фахівець.

Питання професійної становлення особистості досить активно розроблялися, але сучасність потребує активізації науково-практичного пошуку в сфері професійної орієнтації студентів-психологів та дослідження психологічних чинників їх мотивації до професійної діяльності, оскільки

процес професійного становлення особистості є важливим етапом самореалізації внутрішнього потенціалу.

Спрямованість на успіх у професії психолога вимагає поєднання професійних знань з особистими рисами і цінностями, щоб забезпечити ефективну практику і підвищити якість надання психологічної допомоги.

Професійне становлення майбутніх психологів - це процес, який включає в себе розвиток знань, навичок, особистих якостей та психологічних компетенцій, необхідних для успішної практики в цій області. Майбутні психологи повинні активно працювати над розвитком власної самосвідомості, вивчати власні переконання, реакції на стрес та вміти ефективно керувати своїми емоціями.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

2.1.Процедура та організація дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів

Теоретичне обґрунтування проблеми професійного становлення майбутніх психологів дозволило побудувати програму емпіричного дослідження особистісних рис студентів. Емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів за допомогою вказаних опитувальників може надати важливу інформацію про їхні особистісні риси, мотивацію, здібності та психологічну готовність до роботи в даній професії. Подальша систематизація та класифікація одержаних даних виступає джерелом отримання принципово нового знання та обумовлює постановку перспективних дослідницьких завдань.

Основним завданням дослідження на емпіричному етапі було визначення особистісних рис студентів, що є важливими для їх професійного становлення.

Ціль дослідження визначення особливостей професійного становлення психолога.

Гіпотеза: Важливою складовою професійного становлення психолога є спрямованість на успіх

Для підтвердження гіпотез були вибрані наступні методики:

1. Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим
2. Опитувальник потреби досягнення успіхів для оцінки мотивації Реана.
3. Опитувальник Кеттела

4. Тест «Локус контролю», а саме адаптована методика РСК «Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю» (адаптація Є.Ф. Бажана, С.О. Голинкіної, А.М. Еткінда)»

На кожному із вказаних етапів здійснювалася статистичне оброблення з використанням спеціалізованих програм оброблення та візуалізації даних – Excel (MS Office 2013). У процесі оброблення даних застосовування методик визначення і порівняння основних характеристик розподілів – середнє значення та дисперсія.

Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим. Задоволеність чи незадоволеність життям визначає дуже багато вчинків суб'єкта, різні види його діяльності й поведінки: побутового, економічного, політичного. Ці переживання є значущим фактором стану громадської свідомості, групових настроїв, очікувань, відносин у суспільстві. Без їх урахування неможливо будувати науково обґрунтовану соціальну політику, соціальне управління, соціальне планування [21, с.141].

Задоволеність – суб'єктивна оцінка якості тих чи інших об'єктів, умов життя й діяльності, життя загалом, відносин із людьми, самих людей, у т. ч. й самого себе (самооцінка). Високий ступінь задоволеності життям, очевидно, є те, що іменується щастям; близький конструкт – психологічне (суб'єктивне) благополуччя. У психології активно вивчаються особливості стану трудової задоволеності, задоволеності шлюбом, споживаними товарами та особистими досягненнями. Тестові показники високої задоволеності власним життям тісно пов'язані з такими особливостями особистості, як екстраверсія і альтруїзм. Так, Н.В. Паніна трактує задоволеність життям як найбільш загальне уявлення особистості про її психологічний комфорт, який включає зацікавленість до життя, рішучість, цілеспрямованість, послідовність у досягненні життєвих цілей, узгодженість між поставленими та конкретними цілями; позитивну оцінку своїх якостей і вчинків; загальний позитивний фон настрою, позначаючи,

що основним складником індексу життєвої задоволеності є афективний складник.

Опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі» [39, с.21]. Методика складається із 20 запитань, на кожне з яких необхідно дати позитивну або негативну відповідь. Результати опитування дозволяють визначити домінуючий мотив. Так, у респондентів що отримують від 1 до 7 балів діагностуються мотиви уникнення невдачі, від 8 до 13 балів – мотиваційний полюс невизначений, а ті респонденти що отримують від 14 до 20 балів мають мотивацію досягнення успіху, тобто прагнуть до досягнень.

Дана методика дозволяє з'ясувати тип мотивації, розуміння якого показує перспективу роботи психолога у закладах освіти, щодо корекційної роботи по покращенню навчальної діяльності [65, с.38].

Провідною функцією мотиву досягнення є спонукання працівника до досягнення успіху в діяльності, а мотиву уникнення невдач – у спонуканні особи до запобігання неуспіху, поразки. У результаті дослідження вченого А. Реана встановлено, що мотивація досягнення успіху має позитивний характер. При такій мотивації дії працівника спрямовуються на те, щоб досягти конструктивних, вагомих й позитивних результатів. В основі активності особистості лежить надія на успіх та потреба в досягненні успіху. Для таких працівників характерна впевненість у власних силах, цілеспрямованість, активність [31].

У той же час, мотивація страху невдачі належать до негативної сфери. При цьому типі мотивації працівник намагається, перш за все, уникнути покарання, осуду колег та керівництва. Навіть на початку діяльності для працівника характерним є певне побоювання за результати. У таких працівників нерідко проявляється підвищена тривожність, невпевненість у власних можливостях. Водночас, вони досить відповідально ставляться до виконання діяльності й намагаються усе робити правильно й раціонально.

Опитувальник Кеттела. Дослідження «індивідуально-психологічних особливостей особистості» здійснено нами за допомогою методики багатофакторного дослідження особистості Р. Кеттелла – «багатофакторного особистісного опитувальника 16 PF» (Sixteen Personality Factor Questionnaire). Тест призначений для опису широкої сфери індивідуально-особистісних відносин. Тестопитувальник розроблявся в рамках дослідження структурних елементів особистості (разом із підходами Дж. Гілфорда, Г. Айзенка та ін.) [59, с.42].

Однією з відмінних рис тесту Кеттелла є його орієнтація на виявлення відносно незалежних 16 факторів (шкал, первинних рис) особистості. За цією методикою нами отримано 16 оцінок факторів першого рівня та 4 – другого рівня (табл. 1). Разом отримані вектори створюють багатомірний простір, що дозволяє у процесі нашого дослідження з'ясувати співвідношення інтегральних показників «інноваційності» – критерію сформованості психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності з «векторами базового простору рис особистості».

Структура факторів тесту у кожної людини відображає вірогідну модель індивідуально-психологічних властивостей її особистості та при накладенні на групову модель тієї вибірки, до якої належить ця людина, демонструє індивідуальну своєрідність конкретної особистості і дозволяє з високою ймовірністю прогнозувати її реальну поведінку в певних життєвих ситуаціях. Обробка результатів відбувається за допомогою ключа, де спочатку підраховуються сума «сірих» балів за кожним фактором, які потім переводяться в десятибальну шкалу – так звані стіни. Отримані дані аналізуються по кожній характеристиці [22].

Тест «Локус контролю». Серед наукових праць про локус контролю (ЛК) доречно звернути увагу на концепцію Дж. Роттера. Локус контролю стосується дуже загальних переконань людей, що залежать від різних ситуацій стосовно того, що визначає, чи зміцняться вони в житті чи ні. Людей можна класифікувати вздовж континууму від дуже внутрішніх до

дуже зовнішніх [37]. Поняття «локус контролю» було запропоноване вченим у 1954 році та визначене, як якість, що характеризує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам або власним здібностям і зусиллям. Це стійка властивість індивіда, що формується в процесі його соціалізації. Локус контролю практично не змінний і його стабільність [163] зумовлена тим, що він пов'язаний з таким показником соціальної орієнтації особистості, як екстернальність чи інтернальність. Зовнішній локус контролю називається екстернальним. Люди з екстернальним локусом контролю розглядають свої невдачі й успіхи як ті, що регулюються зовнішніми чинниками (наприклад доля, везіння, щасливий випадок, оточення). Особи з внутрішньою локалізацією контролю вірять, що самі здатні власними вчинками визначати успіхи і невдачі [20, с.162].

Отже, для екстерналів їх власні здібності, дії та спроби не мають особливого значення, внаслідок чого вони не докладають багато зусиль чи взагалі не намагаються змінити ситуацію. Інтернали ж навпаки, розуміють, що тільки вони владні відповідати за своє життя та події, присутні в ній

В дослідження нами було використано «Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю (УСК) Дж.Роттера (адаптація Є.Ф. Бажана, С.О. Голинкіної, А.М. Еткінда)». В основі даної методики лежить концепція локусу контролю Дж. Роттера. Однак у Роттера локус контролю вважається універсальним по відношенню до будь-яких типів ситуацій: локус контролю однаковий і у сфері досягнень, і у сфері невдач. При розробці методики УСК автори виходили з того, що іноді можливі не тільки односпрямовані поєднання локус контролю в різних за типом ситуаціях. Це становище має й емпіричні докази[36].

Обґрунтування вище зазначених методик представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Обґрунтування методів дослідження

Структурні компоненти дослідження	Методи дослідження	Показники	Критерій
Мотиваційно-ціннісний	Опитувальник «Мотивація успіху і боязнь невдачі» А.А. Реан.	Інтерес майбутніх психологів до професійного розвитку та зростання	Потреба успішно вирішувати професійні завдання, інтерес до процесу їх вирішення, прагнення досягти успіху і показати себе з кращого боку і тощо
Рефлексивний та когнітивний	<i>Опитувальник Кеттела</i>	готовність до пошуку вирішення проблем, аналіз своєї діяльності	- уявлення майбутнім психологом своїх здібностей, зовнішність, соціальну значущість; - актуалізували рефлексивну позицію майбутнього психолога, формували його позитивне самосприйняття
Емоційно-оцінний	<i>Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим</i>	Почуття відповідальності, натхнення та впевненість у власному успіху	Прагнення до самовдосконалення, самокритичності, упевненість у собі, почуття власної гідності, прояв вольових зусиль у розв'язанні навчальних і професійних проблем
Організаційно-регулятивний	«Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю (УСК) Дж.Роттера (адаптація Є.Ф. Бажана, С.О. Голинкіної, А.М. Еткінда)».	Схильність до лідерства, здатність до саморегуляції	Схильність до лідерства, рівень саморегуляції, організаторські нахили, інтернальність

Таким чином, дослідження проводились в три етапи за трьома блоками, використовуючи вищезазначені методики.

2.2.Методи дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів

На першому етапі емпіричного дослідження було визначено задоволеність особистим життям респондентів за допомогою *опитувальника* дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С.Ключникова (додаток А). Цей опитувальник містить ряд питань, які допоможуть оцінити вашу задоволеність різними аспектами особистого життя. Опитувальник містить 10 запитань, де а кожне питання, використовуючи шкалу від 1 до 5:

5 – Ставиться в тому випадку, якщо рівень запропонованого критерію відповідає бажаному Вами;

4 – Ви взагалі задоволені даним критерієм;

3 – Задоволені здебільшого ;

2 – Здебільшого незадоволені;

1 – Незадовільна оцінка;

0 – Даний критерій відсутній у Вашім житті

Опитувальник дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С. Ключникова є інструментом для оцінки задоволеності різними аспектами життя особи [23]. Цей опитувальник розроблений на основі теоретичного підґрунтя С. Ключникова і має на меті допомогти визначити рівень задоволеності особистим життям в різних сферах. Обробка результатів оцінюється по 4-м шкалам: соціальна задоволеність, життєві обставити, внутрішня задоволеність, матеріальна задоволеність. Сума балів визначається середньою оцінкою по шкалам. Також обчислюється загальний показник задоволеності, складений із суми балів, отриманих на всі питання. Вища сума балів вказує на вищий рівень задоволеності.

Усі ці фактори підкреслюють важливість і необхідність використання опитувальника задоволеності особистим життям для дослідження професійної спрямованості майбутніх психологів.

Наступним етапом було проведено дослідження мотивації за допомогою опитувальника А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі».

За кожний збіг відповіді з ключем досліджуваній отримує 1 бал. Після розрахунку кількості отриманих балів потрібно прочитати коментар до відповідної категорії [58, с.99]:

- якщо кількість набраних балів від 1 до 7, то діагностується мотивація на невдачу (острах невдачі). Люди, мотивовані на невдачу, зазвичай відрізняються підвищеною тривожністю, низькою впевненістю у своїх силах. Намагаються уникати відповідальних завдань, а за необхідності розв'язання надвідповідальних завдань можуть впадати у стан близький до панічного. Принаймні. ситуативна тривожність у них у цих випадках стає надзвичайно високою. Все це, водночас, може поєднуватись з дуже відповідальним ставленням до справи [54];

- якщо кількість набраних балів від 14 до 20, то діагностується мотивація на успіх (орієнтація на успіх). Мотивація успіху належить до позитивної мотивації. За такої мотивації людина, починаючи справу, має на увазі досягнення чогось конструктивного, позитивного. В основі активності людини лежить надія на успіх та потреба у досягненні успіху. Такі люди зазвичай впевнені у собі, у своїх силах, відповідальні, ініціативні та активні. Їх відрізняє наполегливість у досягненні мети. цілеспрямованість;

- якщо кількість набраних балів від 8 до 13, необхідно вважати, що мотиваційний полюс чітко не виражений. При цьому необхідно мати на увазі, що якщо: – кількість балів 8, 9 є певна тенденція мотивації на невдачу, – кількість балів 12, 13, існує певна тенденція мотивації на успіх

Третім етапом було проведено методику діагностики рівня суб'єктивного контролю Є. Ф. Бажина, С. А. Голикіної, А. М. Еткінда, що визначає тип локусу контролю особистості (екстернальний / інтернальний)

за 7ма шкалами: шкала загальної інтернальності; шкала інтернальності в області досягнень; шкала інтернальності в області невдач; шкала інтернальності в сімейних відносинах; шкала інтернальності у виробничих відносинах; шкала інтернальності в міжособистісних взаєминах; шкала інтернальності у ставленні до здоров'я і хвороби. Методика містить 44 твердження які необхідно оцінити за 6-бальною шкалою за ступенем згоди чи незгоди [56, с.302].

За допомогою методики дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж.Роттера ми визначали показник інтернальності, який означає упевненість особистості в собі, наполегливість і послідовність у досягненні поставленої мети та професійній діяльності, схильність до самоаналізу, врівноваженість, незалежність. [32, с.197].

Показники аналізуємо за 7 шкалами:

1.Шкала загальної інтернальності - ІЗ. Високі показники вказують на високий рівень контролю у будь-яких значущих ситуаціях: вважають, що більшість подій є наслідком власних дій, можуть самі керувати ситуацією; відчувають відповідальність за те, як у цілому складається власне життя. Низькі показники - низький рівень суб'єктивного контролю: не помічають зв'язку між власними діями та значущими в житті подіями; не вважають, що здатні їх контролювати; думають, і думають, що більшість подій є результатом випадку або дій інших людей.

2.Шкала інтернальності в області досягнень - ІД. Високі показники за цією шкалою відповідають високому рівню суб'єктивного контролю над емоційно позитивними подіями і ситуаціями. Такі люди вважають, що вони самі домоглися всього того хорошого, що було і є в їх житті, і що вони здатні з успіхом переслідувати свої цілі в майбутньому. Низькі показники за шкалою ІД свідчать про те, що людина приписує свої успіхи, досягнення і радості зовнішнім обставинам - везінню, щасливій долі або допомозі інших людей [41, с.40].

3. Шкала інтернальності в області невдач - ІН. Високі показники за цією шкалою говорять про розвинене почуття суб'єктивного контролю по відношенню до негативних подій і ситуацій, що проявляється у схильності звинувачувати самого себе в різноманітних неприємностях і стражданнях. Низькі показники ІН свідчать про те, що людина схильна приписувати відповідальність за подібні події іншим людям або вважати ці події результатом невдачі [9].

4. Шкала інтернальності в сімейних відносинах - ІВ. Високі показники означають, що людина вважає себе відповідальною за події, що відбуваються в її сімейному житті. Низький ІС вказує на те, що суб'єкт вважає не себе, а своїх партнерів причиною значимих ситуацій, що виникають у його родині.

5. Шкала інтернальності у сфері виробничих відносин (Ів). Високі показники вказують, що людина вважає свої дії важливим фактором організації виробничої діяльності, стосунків, які склалися в робочій групі, кар'єрному рості тощо. Низькі показники - людина схильна основну відповідальність перекладати на зовнішні обставини (керівництво, партнери в роботі, везіння тощо).

6. Шкала інтернальності у сфері міжособистісних відносин (Ім). Високий Ім свідчить про те, що людина відчуває себе у силах контролювати свої неформальні відносини з іншими людьми, викликати до себе повагу і симпатію та ін. Низький Ім, навпаки, вказує на те, що вона не вважає себе здатною активно формувати свій круг спілкування і схильна вважати свої відносини результатом дій своїх партнерів

7. Шкала інтернальності стосовно здоров'я і хвороби - ІЗД. Високі показники свідчать про те, що людина вважає себе багато в чому відповідальною за своє здоров'я: якщо вона хвора, то звинувачує в цьому самого себе і вважає, що одужання багато в чому залежить від його дій. Людина з низьким вважає здоров'я і хворобу результатом випадку і

сподівається на те, що одужання прийде в результаті дій інших людей, насамперед лікарів.

Опитувальник Р. Кеттелла 16-ФО-187-А Методика спрямована на вимірювання 16 факторів особистості, тобто є реалізацією підходу до дослідження особистості на основі рис (на відміну від типологічного підходу). Згідно з теорією рис, особистість характеризується переліком базових якостей – особистісних рис. Різні дослідники виділяють різну кількість рис, що, на їх думку, повністю описують особистість: від 5 до 200 людей відрізняються одне від одного мірою розвитку і прояву певних рис. Риси об'єднують тісно пов'язані між собою групи особистісних якостей і виступають як інтегральні характеристики цих груп якостей. [29, с.40]

Нами було обрано форму А - 187 запитань, для дорослих обстежуваних з освітою не нижче 8-9 класів. Текст опитувальника містить 3 “буферних” запитання і по 20-26 запитань до кожного з вимірюваних факторів.

В результаті обробки отриманих відповіді оцінюються за наступними факторами особистості [33, с.194]:

Фактор А – «замкнутість – товариськість» («афектотимія – сизотимія»)

Фактор В – «інтелект»

Фактор С – «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»

Фактор Е – «підпорядкованість – домінантність»

Фактор F – «стриманість – експресивність»

Фактор G – «переважання емоційності в поведінці – висока нормативність поведінки»

Фактор H – «боязливість – сміливість»

Фактор I – «жорсткість – чутливість»

Фактор L – «довірливість – підозрілість»

Фактор M – «практичність – мрійливість»

Фактор N – «прямолінійність – дипломатичність»

Фактор О – «впевненість у собі – тривожність» («гіпертимія – гіпотимія»)

Фактор Q1 – «консерватизм – радикалізм»

Фактор Q2 – «конформізм – нонконформізм»

Фактор Q3 – «низький самоконтроль – високий самоконтроль»

Фактор Q4 – «розслабленість – напруженість»

Факторний аналіз значень факторів першого порядку, отриманих на майже 10000 дорослих обстежуваних, дозволив Р. Кеттелу виділити 8 факторів другого порядку. Найбільш вживаними з них є чотири: F1 («екстраверсія – інтроверсія»), F2 («тривожність – пристосованість»), F3 («витончена емоційність – реактивна урівноваженість»), F4 («незалежність – покірність»). Значення факторів другого порядку можна підрахувати на основі факторів першого порядку за спеціальними формулами (у формули підставляються значення стенів).

Фактор F1: екстра-інтроверсія
Формула для підрахунку значення фактору F1:

$$F1 = 1/10 (2A + 3E + 4F + 5H - 2Q2 - 11).$$

Із формули видно, що про екстравертованість респондента свідчать п'ять факторів першого порядку: A+, E+, F+, H+, Q2-. Якщо оцінки респондента за цими факторами протилежні (A-, E-, F-, H-, Q2+), – це говорить про інтровертованість. Фактори A і Q2 задають привабливість, бажаність спілкування, а фактори E, F, H – показники здатності реалізувати цю потребу. У разі низької оцінки за фактором A або високої за Q2 обстежуваний не відчуває потреби у спілкуванні, а при низьких значеннях E, F, H спілкування не буде приносити задоволення через скутість, сором'язливість, невміння відстоювати власні інтереси [8].

Фактор F2 : тривожність – пристосованість. Формула для підрахунку значення фактору F2:

$$F2 = 1/10 (38 + 2L + 3O + 4Q4 - 2C - 2H - 2Q3).$$

Важливо зазначити, що факторні компоненти тривожності змістовно можна поділити на дві групи: фактори, які описують негативні емоційні переживання (Н-, L+, O+, Q4+), і фактори контролю над емоціями та поведінкою: (С+, Q3+). Це вказує на два різні механізми розвитку і компенсації тривожності. Теоретично вважається, що фактор F2 характеризує певний сталий рівень тривожності особистості, навколо якого відбуваються її коливання при змінах навколишніх умов (тобто це не ситуаційна, а особистісна тривожність).

Фактор F3: витончена емоційність – реактивна врівноваженість.

Формула для підрахунку значення фактору F3:

$$F3 = 1/10 (77 + 2C + 2E + 2F + 2N - 4A - 6I - 2M).$$

У складі F3 фактори першого порядку мають такі змістовні внески: С – здатність до інтеграції поведінки; N – здатність до утворення поведінкових стереотипів (вихованих форм поведінки); F – схильність до вільної реалізації поведінкових тенденцій; E – прагнення до високого місця у груповій ієрархії; A – емоційна залученість до ситуації; M, I – висока значущість індивідуальних потреб, розвинута уява, недостатня реалістичність.

Фактор F4: незалежність – покірність. Фактор об'єднує поведінкові (E, Q2), емоційні (A), розумові (M), світоглядні (Q1, G) компоненти незалежності:

$$F4 = 1/10 (4E + 3M + 4Q1 + 4Q2 - 3A - 2G).$$

Емпіричні дані, отримані за допомогою опитувальника Р. Кеттелла, методики вивчення комунікативних установок особистості і методики експертних оцінок, дають можливість зіставити індивідуально-психологічні властивості, комунікативні установки, професійну успішність, прагнення до самовдосконалення, що притаманні майбутнім психологам, які перебувають на різних етапах професіогенезу. Таким чином ми можемо визначити особистісні основи прагнення до самовдосконалення і отримати об'єктивну картину динаміки змін індивідуально-психологічних властивостей,

пов'язану, зокрема, з професійним досвідом. Крім того, це дозволяє виділити ті індивідуально-психологічні властивості майбутніх психологів, які тією чи іншою мірою властиві досліджуваним із різних груп (структурованих за певними етапами професіогенезу), і скласти «психологічні портрети» цих груп [46, с.86].

2.3.Виборка дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів

Для дослідження було обрано студентів 2 курсу освітнього рівня «магістр» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, факультету психології та соціальної роботи заочної форми навчання, а саме:

- Кафедра диференціальної і спеціальної психології;
- Кафедра загальної психології та психологічного консультування;
- Кафедра практичної та клінічної психології;
- Кафедра соціальної психології.

Кількість студентів склала 50 осіб, з яких 29 жінки та 21 чоловіки.

Рис. 2.1. Вік респондентів

Більшість респондентів 23-24 роки це пов'язано з тим, що вони пішли вчитись на магістерський рівень після закінчення освітнього рівня «бакалавр», але є значна кількість студентів, які вирішили отримати ще одну психологічну освіту. Тому вік респондентів 22-29 років.

Висновки до 2 розділу

Емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів за допомогою вказаних опитувальників може надати важливу інформацію про їхні особистісні риси, мотивацію, здібності та психологічну готовність до роботи в даній професії. Нами було використано наступні методики:

Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим. Він дозволяє досліджувати рівень самооцінки, внутрішню мотивацію та відчуття задоволеності із своїми досягненнями.

Опитувальник потреби досягнення успіхів для оцінки мотивації Реана. Він допоможе визначити, наскільки сильно особистість спрямована на досягнення та визнання, а також як вона реагує на невдачі.

Опитувальник Кеттелл-16PF. Цей опитувальник дозволить дослідити широкий спектр особистісних рис, таких як екстраверсія, афективність, збереженість тощо.

Тест «Локус контролю» (РСК «Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю»): Він допоможе визначити, чи вірить особистість, що вона контролює свою долю та події в своєму житті.

Для дослідження було обрано студентів 2 курсу освітнього рівня «магістр» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, факультету психології та соціальної роботи. Кількість студентів склала 50 осіб, з яких 29 жінки та 21 чоловіки. Вік респондентів 22-29 років.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

3.1. Аналіз результатів дослідження складових формування професійного становлення майбутніх психологів

Нами було проведено дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів, яке включало в себе такі етапи:

- 1) Проведення теоретичного аналізу літератури;
- 2) Підбір методик для емпіричного дослідження згідно з теми;
- 3) Проведення тестування респондентів за допомогою визначених методик;
- 4) Обробка, аналіз та інтерпретація результатів дослідження.

Після проведення дослідження нами була здійснена обробка бланків для відповідей кожного з 50 респондентів та були визначені групові та середні результати вибірки.

Опитувальник дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С. Ключникова виступає для нас інструментом оцінки задоволеності різними аспектами життя особи. Цей опитувальник розроблений на основі теоретичного підґрунтя С. Ключникова і має на меті допомогти визначити рівень задоволеності особистим життям в різних сферах. Тому, що особистісні характеристики і рівень задоволеності можуть впливати на професійну діяльність психолога. Знання про власні рівні задоволеності та фактори, що впливають на них, може допомогти майбутнім психологам у розвитку навичок самопізнання та саморегуляції. Це важливо для психологів, оскільки вони працюють з емоційними та психологічними аспектами людського життя.

Результати узагальнені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Результати за опитувальником «Дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С. Ключникова»

№	Критерій	Соціальна задоволеність	Життєві обставини	Внутрішня задоволеність	Матеріальна задоволеність	Загальна сума
0	Критерій відсутній	0	0	0	0	0
1	Незадовільна оцінка	8	4	16	6	0
2	Здебільшого незадоволені	15	10	7	13	12
3	Здебільшого задоволені	15	18	15	18	29
4	Задоволені	11	14	12	10	9
5	Відповідає бажаному	1	4	0	3	0

Проаналізуємо окремо кожну шкалу окремо – рис.3.1-3.4.

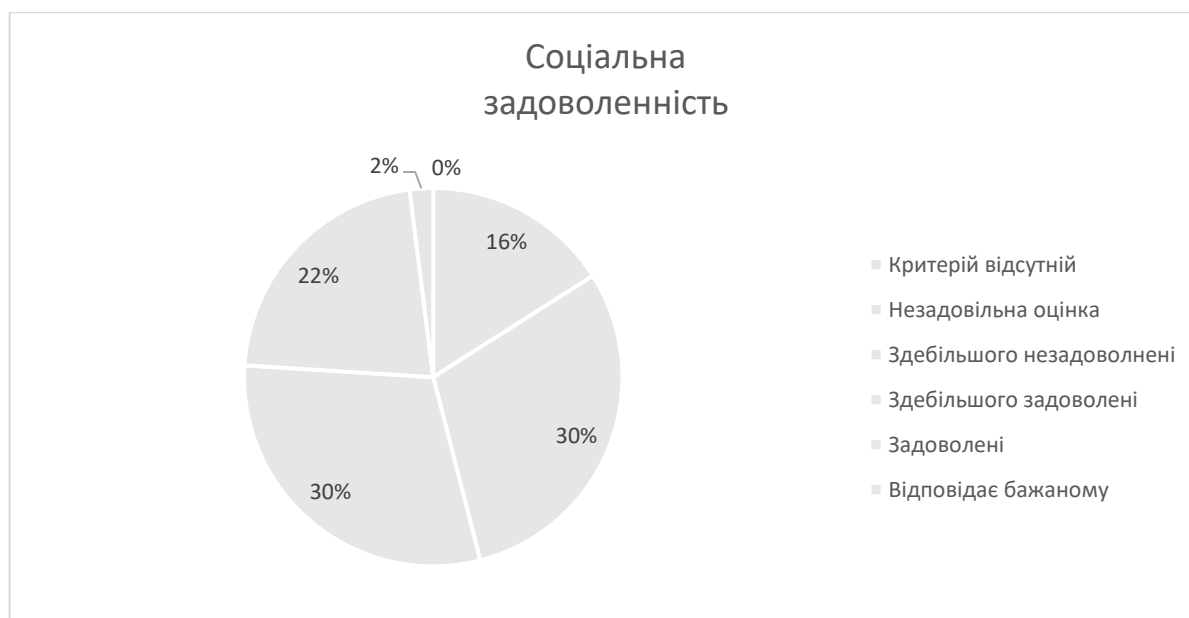

Рис. 3.1. Результати опитування за критерієм «соціальна задоволеність»

Результати опитування за критерієм «соціальна задоволеність» вказують наскільки респонденти відчувають себе задоволеними у своїх соціальних відносинах і взаємодіях з іншими людьми. Половина

респондентів (рис.3.1.) високо оцінюють свої соціальні відносини та відчують себе задоволеними у соціальному оточенні - 30% (15 осіб) – здебільшого задоволені, 22 % - задоволені, 2 % (1 особа) – відповідає бажаному. Це свідчити про те, що вони мають стабільні і підтримуючі соціальні зв'язки. Однак особи, які здебільшого задоволені, це може означати, що вони в цілому задоволені, але можуть бути аспекти, які потребують уваги та покращення.

Інша половина респондентів 30% (15 осіб) – здебільшого незадоволені, 15% (8 осіб) – незадоволені, в них діагностується низька соціальна задоволеність, це може свідчити про проблеми або несуттєві труднощі у їхніх соціальних відносинах. Важливо виявити, в чому полягають ці проблеми і чи є можливі шляхи для їхнього вирішення.

Рис. 3.2. Результати опитування за критерієм «життєві обставини»

Результати опитування за критерієм «життєві обставини» вказують на те, як респонденти сприймають свої поточні життєві умови та ситуацію, в якій вони знаходяться. 8% (4 особи) повністю приймають своє життя і даних критерій відповідає їх бажаному. 36% (14 осіб) оцінюють свої життєві

обставини як позитивні та задовільні, це може свідчити про те, що вони в цілому задоволені своїм життям і оточенням. Найбільша кількість респондентів 36% (18 осіб) здебільшого задоволені, це означає, що вони мають різні аспекти життя, які задовільні, і інші, які можуть потребувати покращення. 20% (10 осіб) – здебільшого незадоволені, 8% (4 особи) – незадоволені, вони оцінюють свої життєві обставини як негативні або незадовільні, це може свідчити про те, що вони можуть знаходитися у складній життєвій ситуації або потребувати допомоги та підтримки.

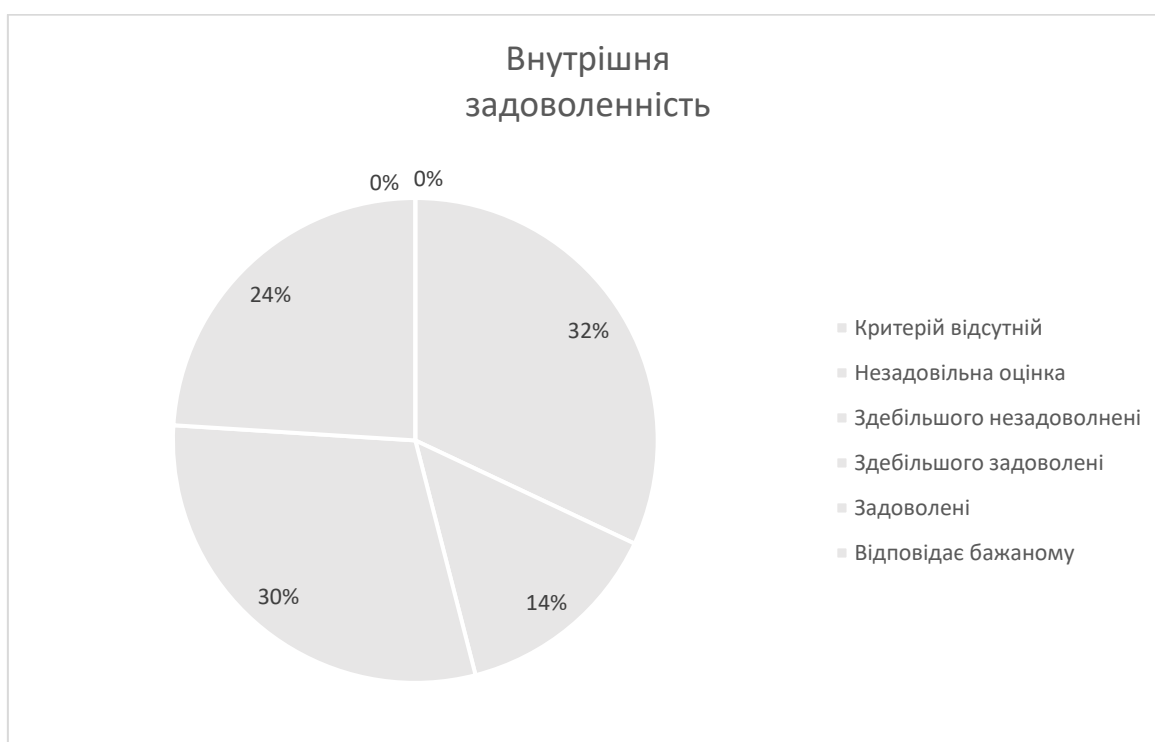

Рис. 3.3. Результати опитування за критерієм «внутрішня задоволеність»

Результати опитування за критерієм «внутрішня задоволеність» вказують на те, наскільки респонденти відчують себе задоволеними та щасливими в своєму внутрішньому світі, емоційно та психологічно. 24% (12 осіб) виразили високий рівень внутрішньої задоволеності, це може свідчити про те, що вони в цілому щасливі та задоволені своїм внутрішнім станом і життям, але ніхто не вказав, що даний критерій в житті відповідають бажаному. 30% (15 осіб) здебільшому задоволені своїм внутрішнім станом

і життям. 14% (7 осіб) виразили нейтральне ставлення до свого внутрішнього стану, це може означати, що у них можуть бути як позитивні, так і негативні аспекти емоційного стану. 32% (16 осіб) оцінили свій внутрішній стан як незадовільний, це може свідчити про те, що вони можуть відчувати стрес, тривогу або неситуючі щасливими в своєму житті.

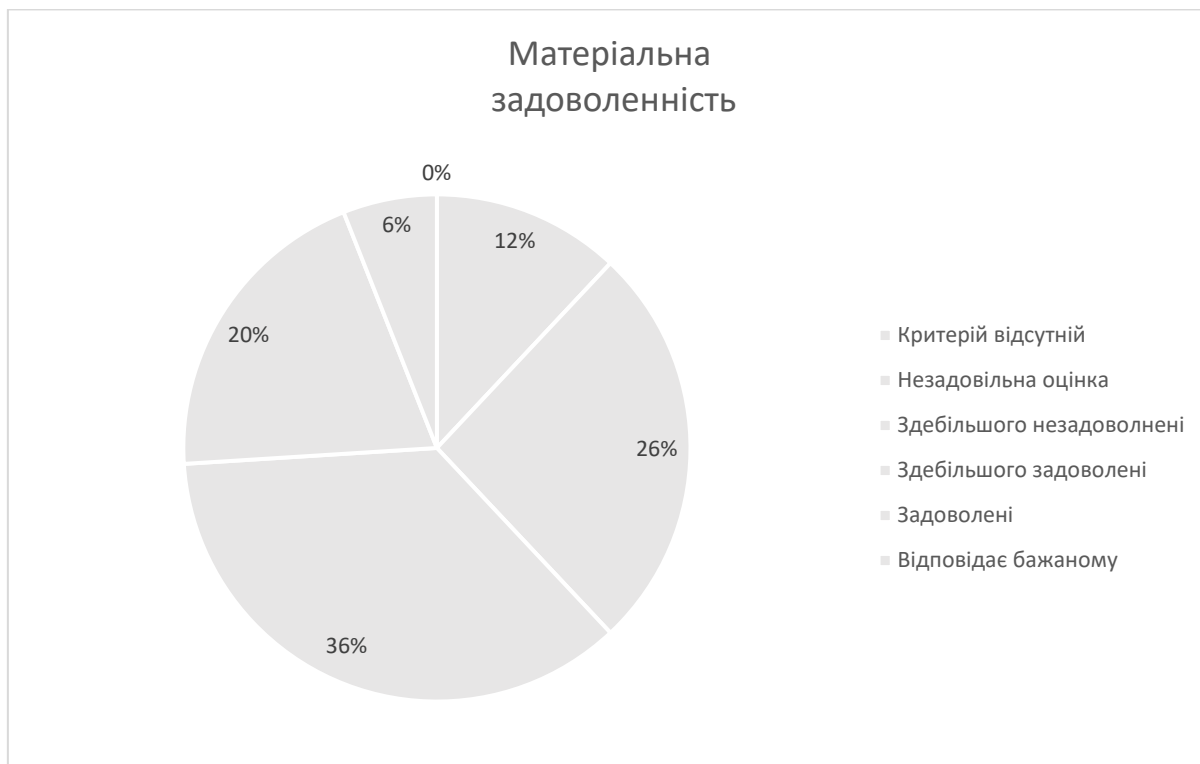

Рис. 3.4. Результати опитування за критерієм «матеріальна задоволеність»

Результати опитування за критерієм «матеріальна задоволеність» вказують на те, наскільки респонденти відчують себе задоволеними щодо своєї фінансової стабільності та матеріального благополуччя. Більшість респондентів 6% (3 особи) – відповідає бажаному, 20% (10 осіб) – задоволені, 36% (18 осіб) - здебільшого задоволені оцінюють свою фінансову стабільність як високу та відчують себе задоволеними щодо своєї матеріальної ситуації, це може свідчити про те, що вони мають достатньо ресурсів для задоволення своїх потреб та бажань. 26% (13 осіб) – здебільшого задоволені, це може означати, що вони мають різні аспекти своєї матеріальної ситуації, які можуть бути задовільними або потребувати

покращення. 12% (6 осіб) – незадоволені своєю фінансовою стабільністю, вони мають фінансові труднощі та недостатньо ресурсів для задоволення основних потреб.

Після аналізу окремо критеріїв обчислили загальний показник задоволеності, складений із суми балів, отриманих на всі питання. Вища сума балів вказує на вищий рівень задоволеності.

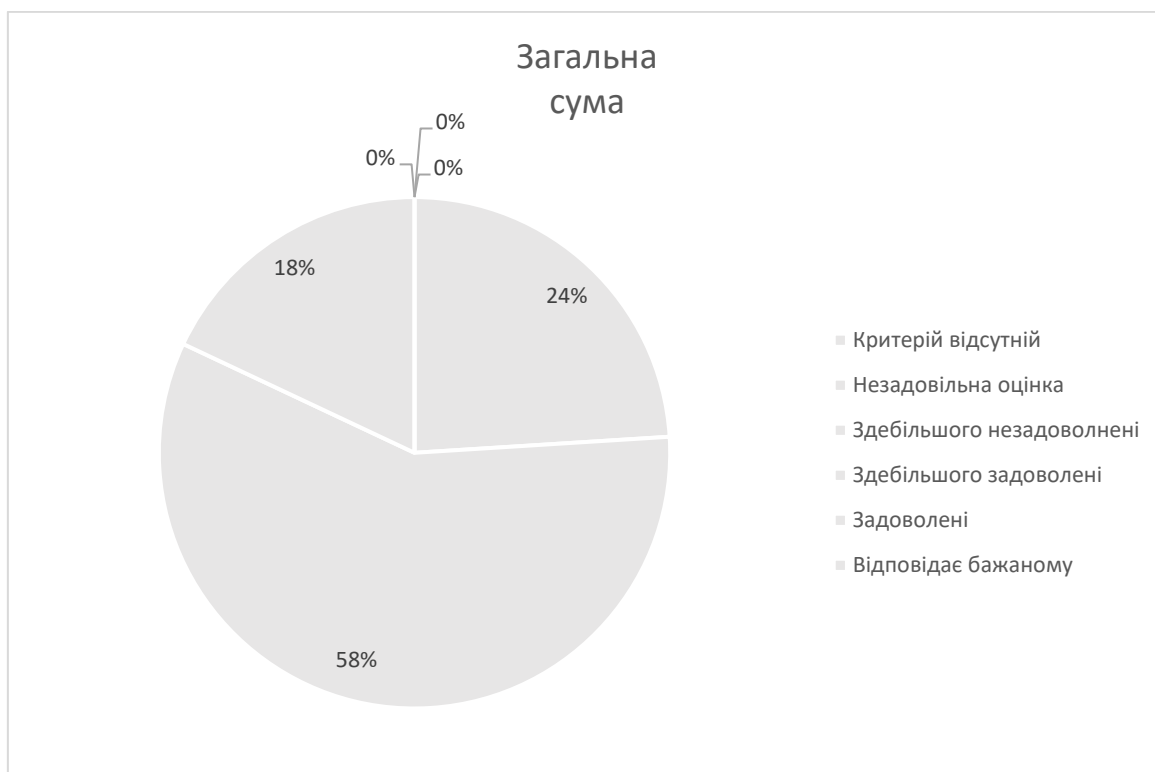

Рис. 3.5. Загальні результати за опитувальником «Дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С. Ключникова»

Загальні результати свідчать, що основна частина респондентів 58% здебільшого задоволені своїм особистим життям, 24% (9 осіб) задоволені, а 18% (12 осіб) – здебільго незадоволені. Це свідчить про незадоволеність життям, це ми пов'язуємо з ускладненням життя через війну, падінням цін. Зважаючи на те, що значна кількість студентів бере активну участь в громадському житті, допомагає військовим та вимущеним переселенцям, рівень життя після 24 лютого 2022 в кожного громадянина знизився.

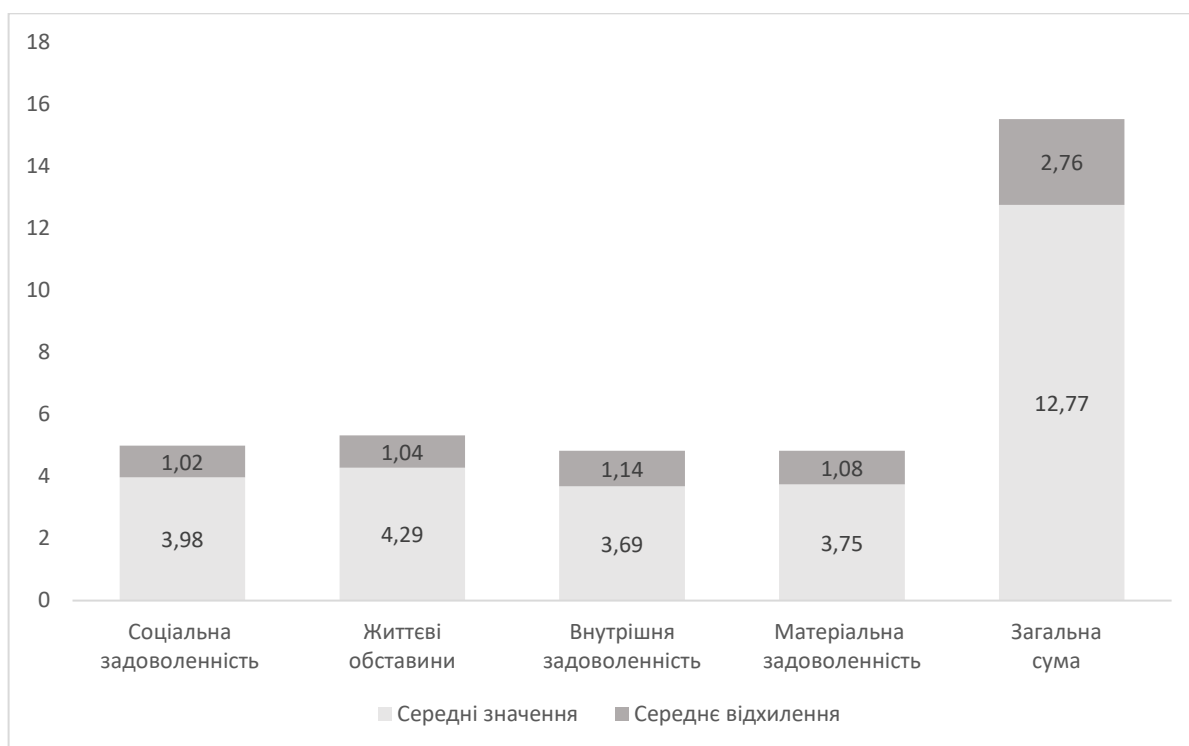

Рис. 3.6. Середні результати та середнє відхилення за опитувальником «Дослідження задоволеності особистим життям на підставі критеріїв С. Ключникова»

Середні результати по кожній шкалі свідчать, що більшість здебільшо задоволена своїм життям, кожна шкала отримала понад 3 бали «здебільшо задоволені», що свідчить про досить високу задоволеність життям, що є дуже важливим аспектом для майбутніх психологів.

За допомогою опитувальна А. Реана "Мотивація успіху та страх невдачі" ми визначили мотивацію до досягнень і страх перед невдачею у людини. Цей тест допоміг з'ясувати, як особистість відноситься до завдань і цілей, як вона реагує на виклики і чи має вона внутрішній стимул до досягнень.

Результати було оцінено за 20 твердженнями. Якщо кількість набраних балів від 1 до 7, то діагностується мотивація на невдачу (боязнь невдачі). Якщо кількість набраних балів від 14 до 20, то діагностується мотивація на успіх (надія на успіх). Якщо кількість набраних балів від 8 до 13, то слід вважати, що мотиваційний полюс яскраво не виражений. При цьому, якщо кількість балів становить 8, 9 – це свідчить про те, що існує певна тенденція

мотивації на невдачу, а якщо кількість балів 12, 13 – є певна тенденція мотивації на успіх. Результати проведення дослідження узагальнено на рис. 3.7.

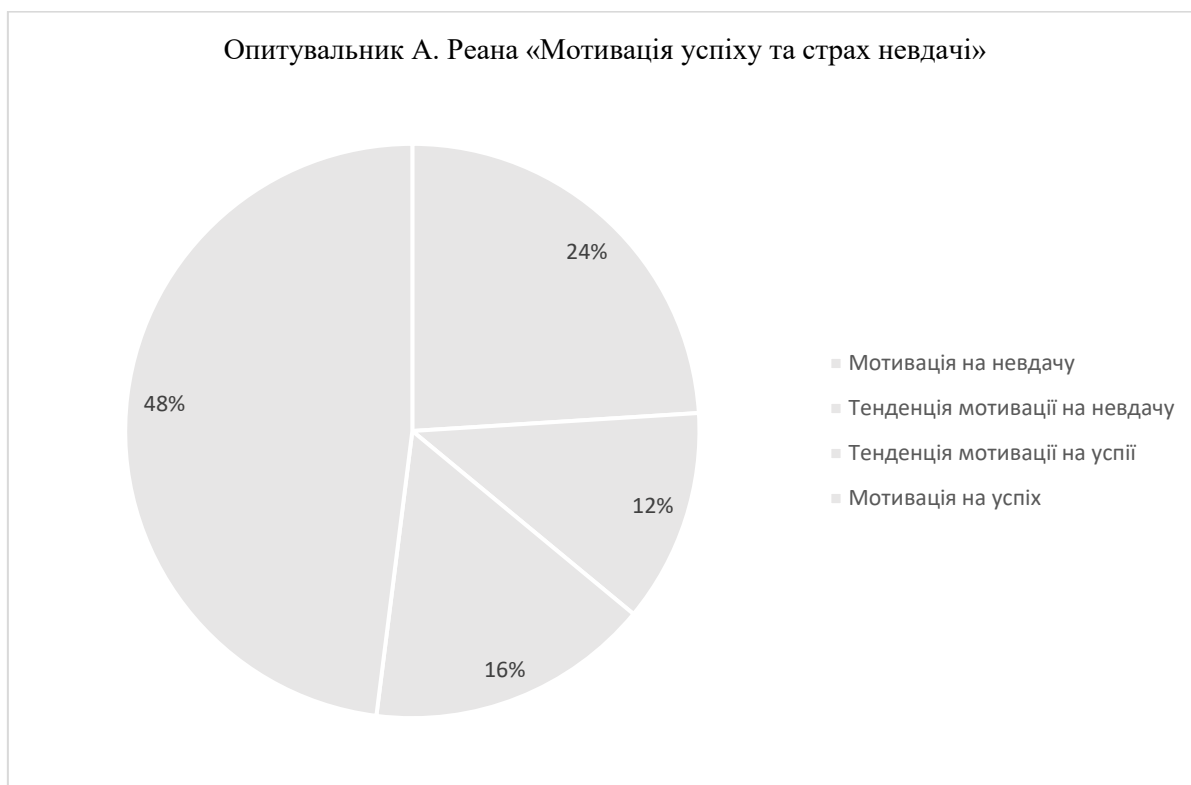

Рис. 3.7. Результати дослідження за опитувальником А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі»

Згідно рис.3.7. в більшості респондентів спостерігається мотивація на успіх 48 % (24 осіб), що свідчить про позитивну мотивацію. При такій мотивації людина, починаючи справу, прагне досягнути чогось конструктивного, позитивного. В основі активності людини лежить надія на успіх і потреба в досягненні успіху [27]. Такі люди зазвичай упевнені в собі, в своїх силах, відповідальні, ініціативні та активні. Їх відрізняє наполегливість в досягненні мети, цілеспрямованість

В значній кількості респондентів 24% (12 осіб) діагностується мотивація на невдачу, що відноситься до негативної мотивації. При даному типі мотивації активність людини пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі. Взагалі в основі цієї мотивації лежить ідея уникнення та ідея негативних очікувань. Починаючи справу, людина вже

наперед боїться можливої невдачі, думає про шляхи уникнення цієї гіпотетичної невдачі, а не про способи досягнення успіху.

В 28% опитувальних мотиваційний полюс яскраво не виражений - середні результати 8-13 балів, з яких 12% (6 осіб) – мають певну тенденції мотивації на невдачу, 16% (8 осіб) – певна тенденція мотивації на успіх. Респонденти, мотивовані на невдачу, як правило, відрізняються підвищеною тривожністю, низькою упевненістю в своїх силах. Прагнуть уникати відповідальних завдань, а в умовах необхідності рішення зверхвідповідальних задач можуть впадати в стан близький до панічного. Респонденти, які мають певну тенденцію мотивації на успіх характеризуються прагненням до досягнень, встановленням високих цілей і намаганням досягти їх. Вони завжди готові навчатися і розвиватися, однак бояться використовувати кожен можливість для підвищення своїх знань і навичок.

Методика дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера (адаптована НДІ ім. В.М. Бехтерева). Методика РСК дозволяє розглядати рівень суб'єктивного контролю як частину психологічної структури особистості. Ми проаналізували показники РСК за 7 шкалами, порівнюючи результати (отриманий “профіль”) з нормою. Відхилення праворуч (> 5,5 стенів) свідчить про високий рівень, відхилення ліворуч від норми (<5,5 стенів) свідчить про низький рівень.

Шкала загальної інтернальності (Ізаг.). Високий рівень загальної інтернальності діагностується в 48% (24 осіб) опитаних, в них виражений внутрішній локус контролю (внутрішню інтернальність), а низький бал 52% (26 осіб) вказує на більш зовнішній локус контролю (зовнішню екстернальність). Особи з високими балами на шкалі загальної інтернальності вірять, що більшість подій у їхньому житті залежать від їх власних зусиль, рішень та дій. Вони мають сильну внутрішню мотивацію та відчуття контролю над своїм життям [7].

Таблиця 3.2

Узагальнені результати за методикою дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера

Рівень	Загальна інтернальність	Область досягнень	Область невдач	Сімейні відносини	Службові відносини	Міжособистісні відносини	Здоров'я та хвороби
Низький рівень, кількість опитаних	26	19	28	22	20	25	26
У %	52%	38%	56%	44%	40%	50%	52%
Високий рівень, кількість опитаних	24	31	22	28	30	25	24
У %	48%	62%	44%	56%	60%	50%	48%

Особи з низькими балами на шкалі загальної інтернальності можуть відчувати, що більшість подій у їхньому житті залежать від зовнішніх обставин, удачі або долі. Вони можуть не вірити в сильний вплив своїх власних рішень і зусиль на результати.

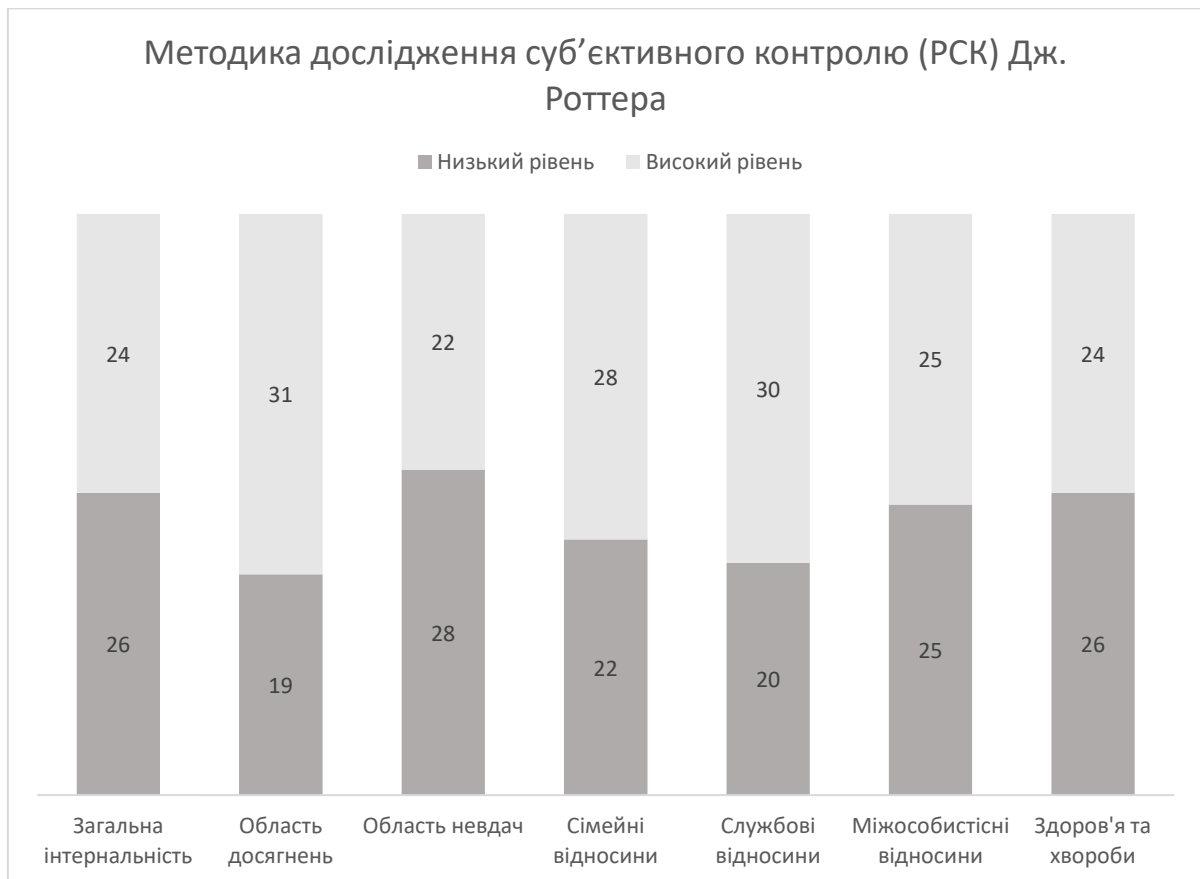

Рис. 3.8. Результати дослідження за методикою дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера

Шкала інтернальності в галузі досягнень (Ід). Високий рівень спостерігається в 62% (31 осіб) опитуваних відповідає схильності респондента вважати досягнуті успіхи результатом власних якостей і проявленої активності. Низький рівень у 38% (19 осіб) свідчить про відмову вважати досягнення наслідком власних дій. Такі респонденти пояснюють позитивні події результатом везіння чи допомоги інших людей.

Шкала інтернальності в галузі невдач (Ін). Високий рівень у 44% (22 осіб) виявляє внутрішній контроль над негативними подіями, вони звинувачують себе в неприємних подіях власного життя. Низький рівень у 56% (28 осіб) свідчить про те, що респондент схильний приписувати відповідальність за такі події іншим людям чи вважати їх результатом невезіння

Шкала інтернальності у сфері сімейних відносин (Іс). Високий рівень у 56% (28 осіб) говорить про почуття відповідальності респондента за значущі події, що відбуваються в сім'ї. У 44% (22 осіб) діагностується низький рівень, дані респондент переносить відповідальність за те, що відбувається, на інших членів сім'ї.

Шкала інтернальності в галузі службових відносин (Ів). Високий рівень у 60% (30 осіб) свідчить про те, що людина вважає свої дії важливим фактором в організації власної виробничої діяльності, у відносинах, які складаються в колективі, у своєму просуванні і т. д [25, с.133]. Низький рівень у 40% (20 осіб) вказує на те, що респонденти схильні приписувати більш важливе значення зовнішнім обставинам – керівництву, товаришам по роботі, везінню-невдачі.

Шкала інтернальності в галузі міжособистісних відносин (Ім). По даному критерію, респонденти набрали порівну балів в низькому та високому рівні по 50%. Високий показник свідчить про те, що людина вважає себе в силах контролювати свої неформальні відносини з іншими людьми, викликати до себе повагу та симпатію і т. д. Низький Ім, навпаки,

вказує на те, що він не вважає себе здатним активно формувати своє коло спілкування й схильний вважати свої відносини результатом дії своїх партнерів.

Шкала інтернальності у сфері здоров'я та хвороби (Ізд.). Високий показник діагностується в 48% (24 осіб) за цією шкалою говорить про те, що респондент вважає себе відповідальним за стан свого здоров'я. Люди з низьким рівнем – це 52 % (26 осіб) вважають стан здоров'я і хворобу результатом випадку, долі. Вони схильні вірити, що одужання відбудеться або спонтанно, або в результаті дій лікарів.

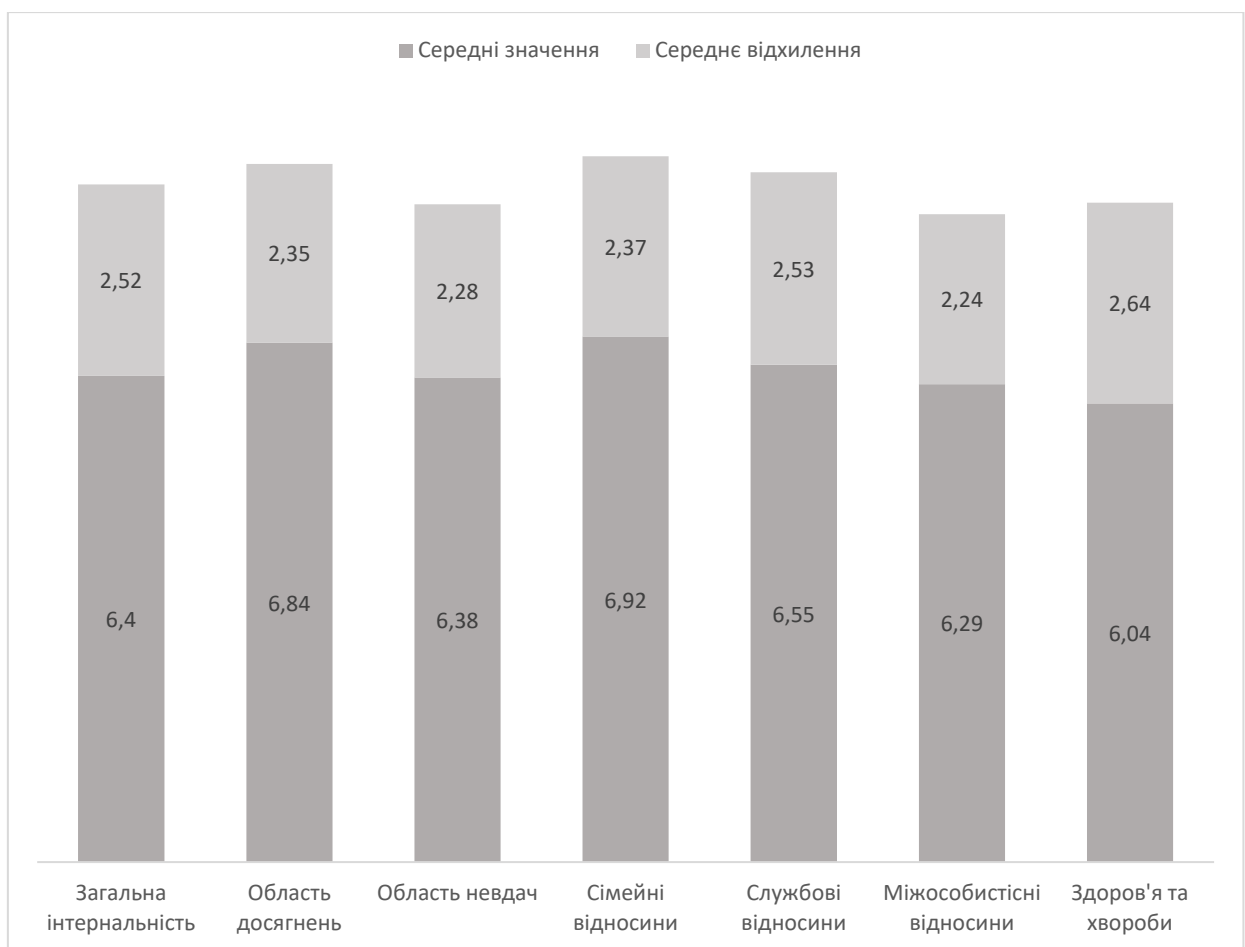

Рис. 3.9. Середні результати та середнє відхилення за методикою дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Дж. Роттера

Середні значення по всіх шкалах показують високі показники (> 5,5 стенів), найбільше респонденти відчують контроль в сфері сімейних відносин

(6,9 стенив) та області досягнень (6,84 стенив), найменше в сфері здоров'я та хвороби (6,04 стенив).

Опитувальник Р. Кеттелла (16 основних факторів). Цей опитувальник призначений для вимірювання різних аспектів особистості та індивідуальних рис. 16PF є одним із найвідоміших та широко використовуваних психометричних інструментів для дослідження особистості.

Таблиця 3.3

Узагальнені результати за методикою «Опитувальник Р. Кеттелла»

Бали	Замкнутість/ товариство (А)	Інтелект (В)	Емоції. Стабільність (С)	Підпорядкованість/ доміантність (Е)	Стриманість/ експресивність	Моральна нормативність (G)	Робіть/ сміливість (H)	Практицизм/ чутливість (I)	Довірливість/ підозрілість (L)	Практичність/ мрійливість	Прямолінійність/ дипломатичність (N)	Спокій/ тривожність (O)	Консерватизм/ радикалізм	Конформізм/ нонконформізм (Q2)	Самоконтроль (Q3)	Розслаблення/ напруженість (Q4)
1	8	1	11	6	4	10	0	11	14	8	8	10	13	7	6	9
2	4	3	0	5	6	6	4	1	3	7	5	6	4	6	2	5
3	1	3	9	8	3	1	7	8	5	8	4	3	1	2	3	8
4	9	10	5	2	8	9	8	6	6	2	7	7	8	3	5	8
5	3	6	6	12	6	4	7	5	3	8	2	8	7	9	8	9
6	9	1	3	4	6	9	7	7	7	7	7	6	5	7	9	3
7	5	4	3	3	4	1	8	4	3	6	3	3	7	6	2	2
8	2	3	4	0	3	4	1	1	3	0	6	2	1	2	4	2
9	5	7	4	3	3	2	3	5	1	0	3	1	2	1	5	2
10	4	12	5	7	7	4	5	2	5	4	5	4	2	7	6	2

Нами було проаналізовано кожен шкалу окремо, на рисунках показано кількість респондентів набрали балів (стенив), від 1 до 10 стенив. Стени шкала зліва, кількість респондентів нижня шкала, загальна кількість респондентів як зазначалось вище 50 осіб.

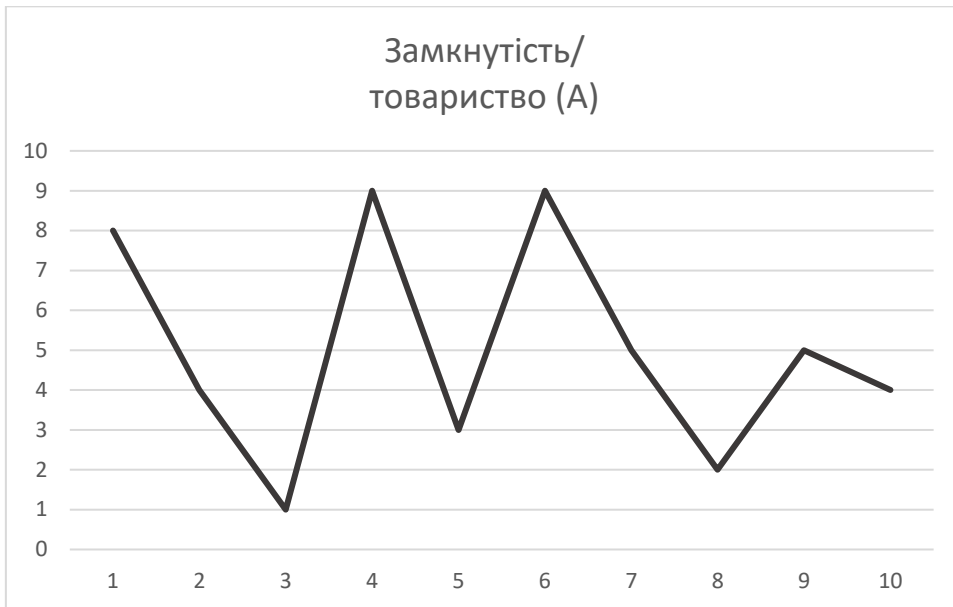

Рис. 3.10 Результати опитування за фактором А

Фактор А. Цей фактор відображає, наскільки особа виявляє теплоту і дружелюбність у взаємодії з іншими людьми. Низькі оцінки 13 осіб, оцінки нижче середнього – 9 осіб, дані респонденти можуть бути сприйняті як більш замкнені або відсторонені у стосунках з іншими. Середній рівень в 12 респондентів, вони мають збалансований підхід до взаємодії з іншими, вони можуть бути дружелюбною та відкритою у спілкуванні, але це може залежати від конкретних обставин та ситуацій. Оцінки вище середнього – 5 осіб, високі оцінки – 11 осіб, вони вважають теплими, дружелюбними та приязними у стосунках з іншими.

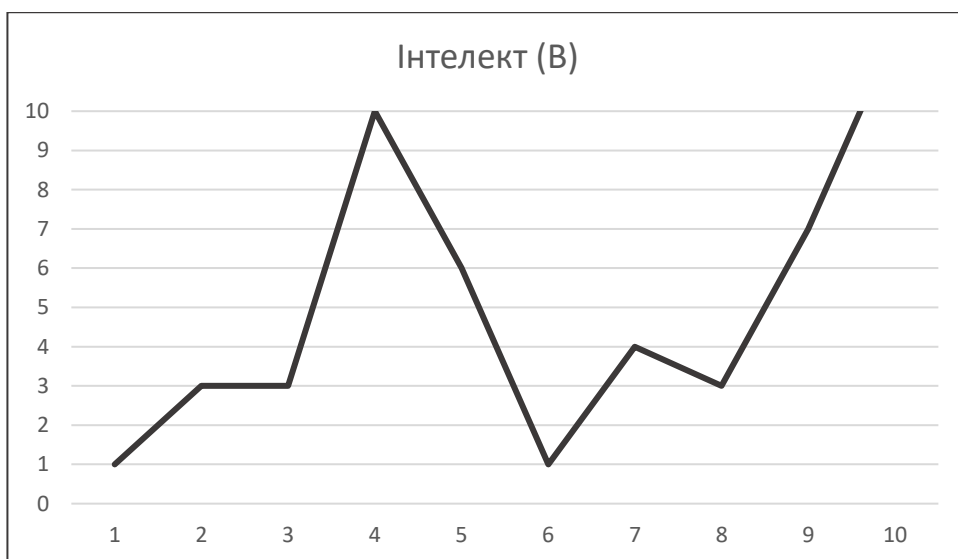

Рис. 3.11 Результати опитування за фактором В

Фактор В - вказує на когнітивні здібності особистості, її здатність до аналізу і розуміння складних інтелектуальних завдань. Більша частина респондентів 22 особи має високі оцінки, 4 особи оцінки вище середнього, вони вважаються когнітивно обдарованими та здатними до логічного мислення. Лише 7 особи (середній рівень) мають здатність до розуміння та аналізу, яка може бути середнього рівня. Низькі оцінки в 7 осіб, оцінки нижче середнього – 10 осіб, вони відзначаються обмеженими когнітивними здібностями або складнощами в розв'язанні інтелектуальних завдань.

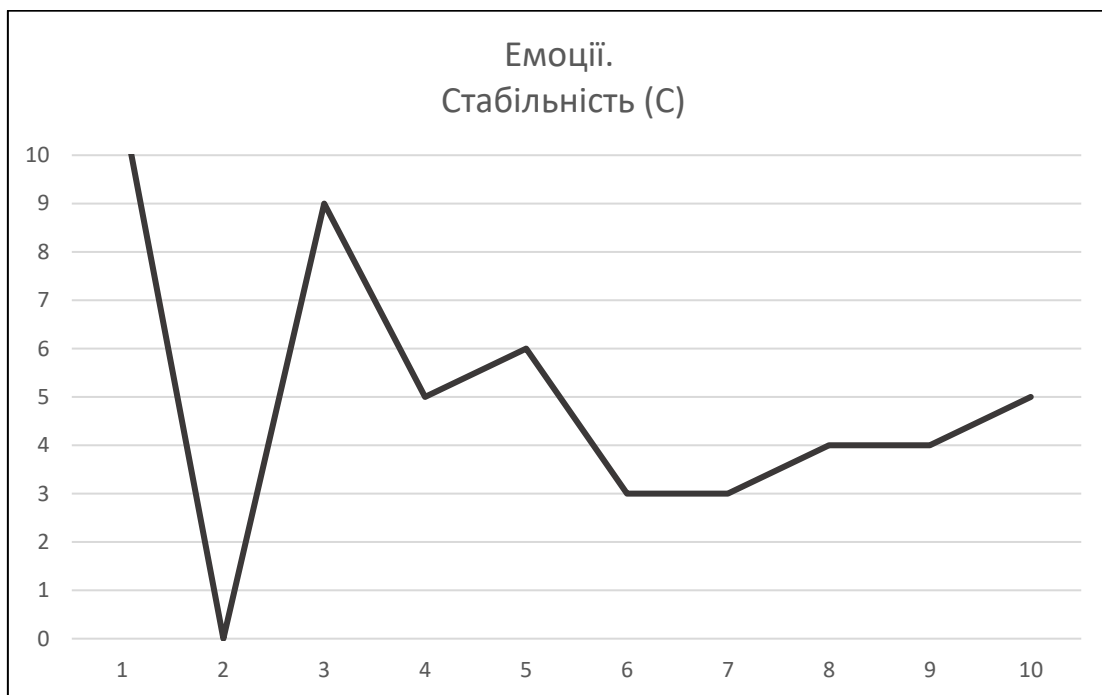

Рис. 3.12. Результати опитування за фактором С

Фактор С- фактор вказує на те, наскільки особистість стійка до емоційних коливань та стресових ситуацій. Менша половина респондентів 20 осіб мають низькі оцінки, вони можуть виявляти збільшену емоційну реактивність та вразливість до стресу, 5 осіб мають оцінки нижче середнього. 9 осіб (середній рівень) вони можуть справлятися зі стресом та емоційними коливаннями в звичайних ситуаціях, але можуть потребувати підтримки або стратегій для керування емоціями в більш надзвичайних обставинах [45]. Високі оцінки в 22 осіб, вище середнього 3 особи вони вважаються емоційно стійкими та здатними контролювати свої емоції.

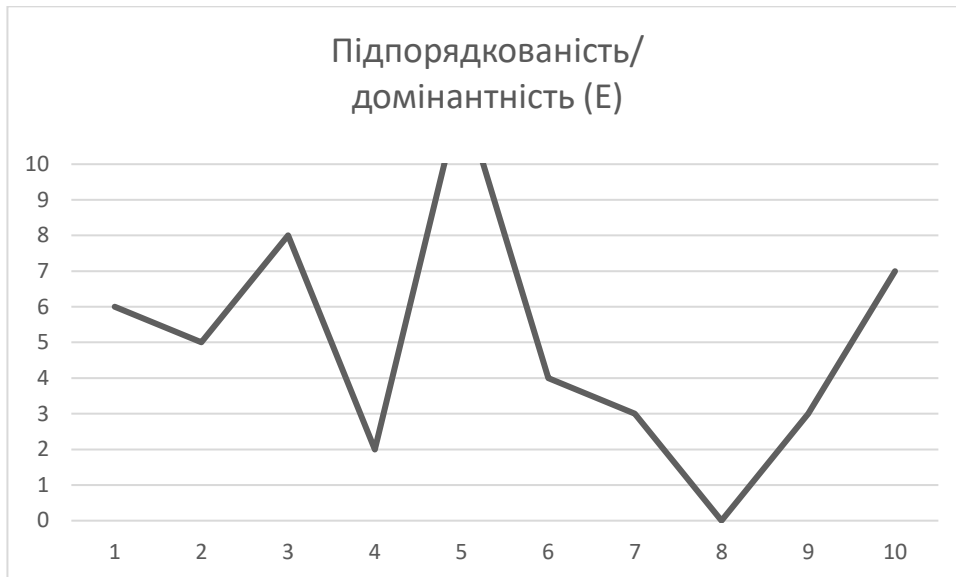

Рис. 3.13. Результати опитування за фактором Е

Фактор Е - вказує на те, наскільки особистість виявляє себе в ситуаціях, де потрібно приймати лідерську роль, бути енергійною та впливовою. В 19 осіб спостерігається підпорядкованість (низькі оцінки), в 10 осіб (високі оцінки) – домінантність, схильність приймати лідерську роль. Оцінки нижче середнього та вище середнього мають 2 і 3 особи. Середні оцінки в 16 осіб, вони мають збалансоване відношення до лідерських ролей та впливу

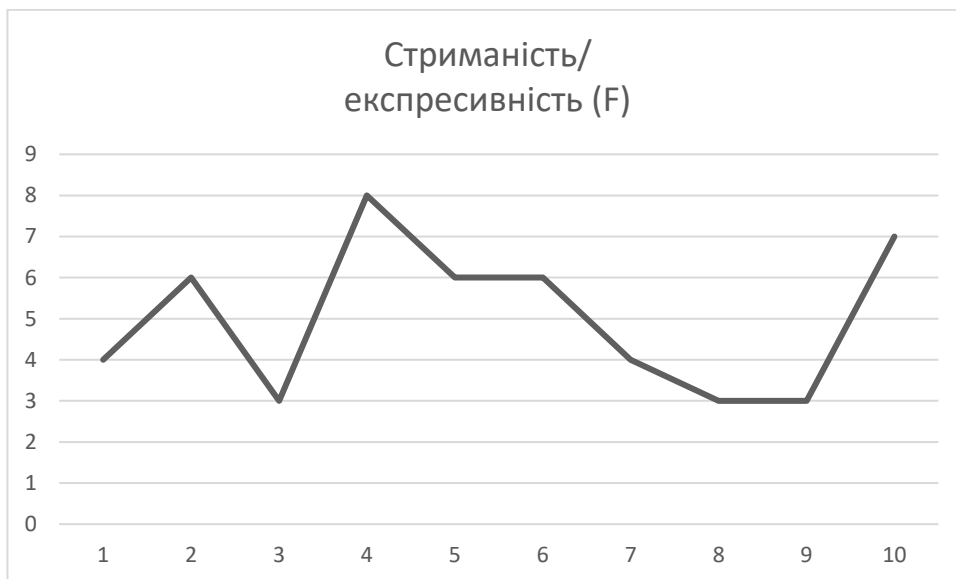

Рис. 3.14 Результати опитування за фактором F

. Фактор F - вказує на рівень енергії, жвавості та активності в поведінці та взаємодії з навколишнім середовищем. Однакова кількість респондентів по 13 осіб мають високі та низькі бали, середні 12 осіб. Оцінки нижче середнього та вище середнього мають 8 і 4 особи відповідно. Особи з високим балом є жвавими, енергійними та бадьорими. Особи з середнім балом мають збалансований рівень енергії та активності. Особи з низьким балом відзначаються меншою активністю та енергією.

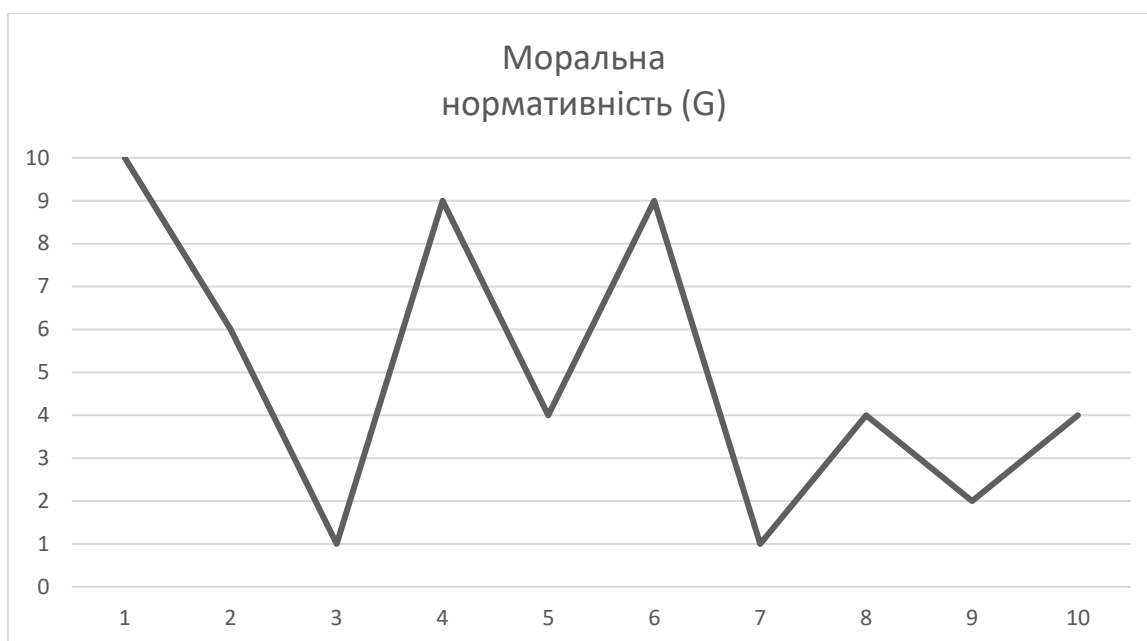

Рис. 3.15. Результати опитування за фактором G

Фактор G - вказує на ступінь того, наскільки особистість дотримується соціальних норм, правил і стандартів, а також свого внутрішнього морального коду. Більшість респондентів мають низькі бали 17 осіб, вони виявляють більшу непорядкованість у стосунках до соціальних норм і правил. 13 осіб мають середній бал вони дотримуються соціальним норм в розумних межах, а 10 осіб з високим балом є дуже пристосованими та сумліними.

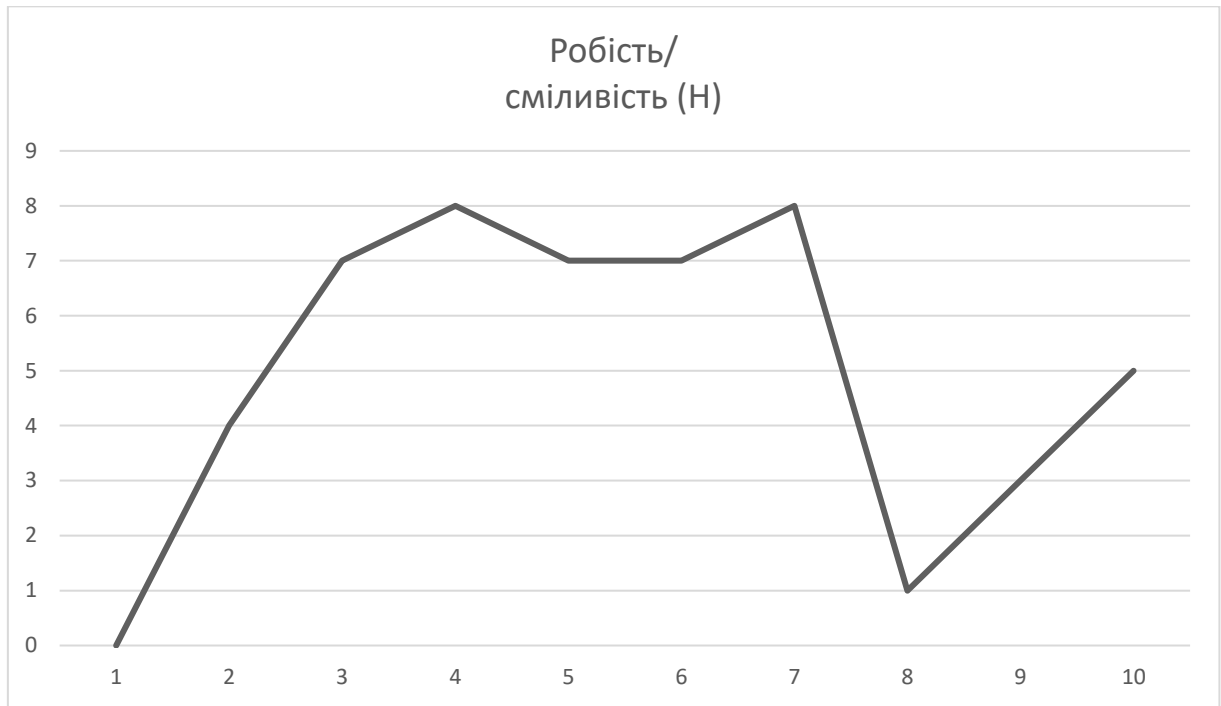

Рис. 3.16. Результати опитування за фактором Н

Фактор Н - вказує на ступінь того, наскільки особистість сміла, відважна та впевнена в себе у соціальних ситуаціях. Низькі оцінки 11 осіб, оцінки нижче середнього – 8 осіб, дані респонденти є обережними та стриманими. Середній рівень в 14 респондентів, мають балансоване відношення до сміливості та впевненості в себе в соціальних ситуаціях. Оцінки вище середнього – 8 осіб, високі оцінки – 9 осіб, дану особу вважають дуже сміливою та впевненою в себе в соціальних ситуаціях

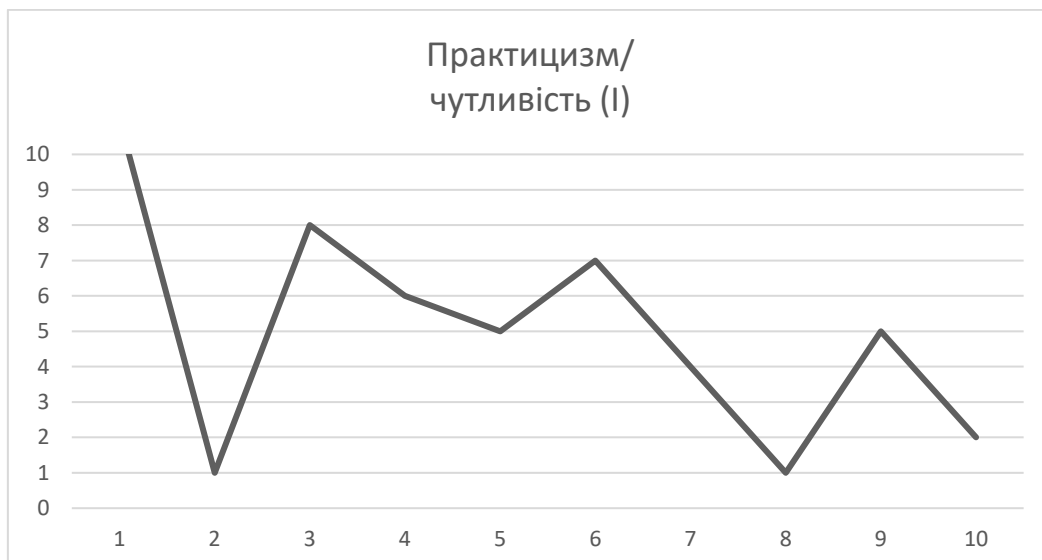

Рис. 3.17. Результати опитування за фактором І

Фактор I - вказує на ступінь того, наскільки особистість є відкритою, чесною і прямою в спілкуванні та ставленні до інших. Більшість респондентів мають низькі бали 20 осіб, вони виявляють замкнутість і обережність в спілкуванні. 12 осіб мають середній бал вони є чесними, але не завжди відкритими, а 8 осіб з високим балом є відкритою, чесною та прямою в спілкуванні.

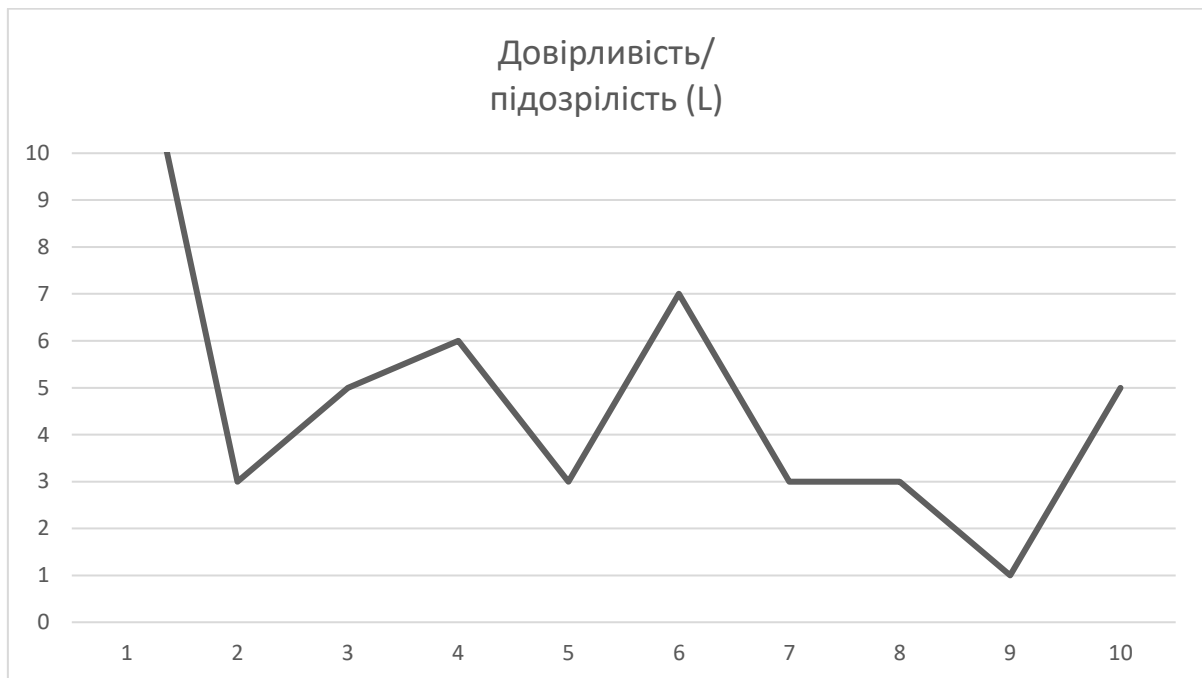

Рис. 3.18. Результати опитування за фактором L

Фактор L - вказує на ступінь того, наскільки особистість є відкритою, чесною і прямою в спілкуванні та ставленні до інших. 22 особи з 50 респондентів мають низькі бали, вони відчувають стійкість у своїх переконаннях і є менш схильними до експериментів та змін у своєму ставленні до різних аспектів життя.

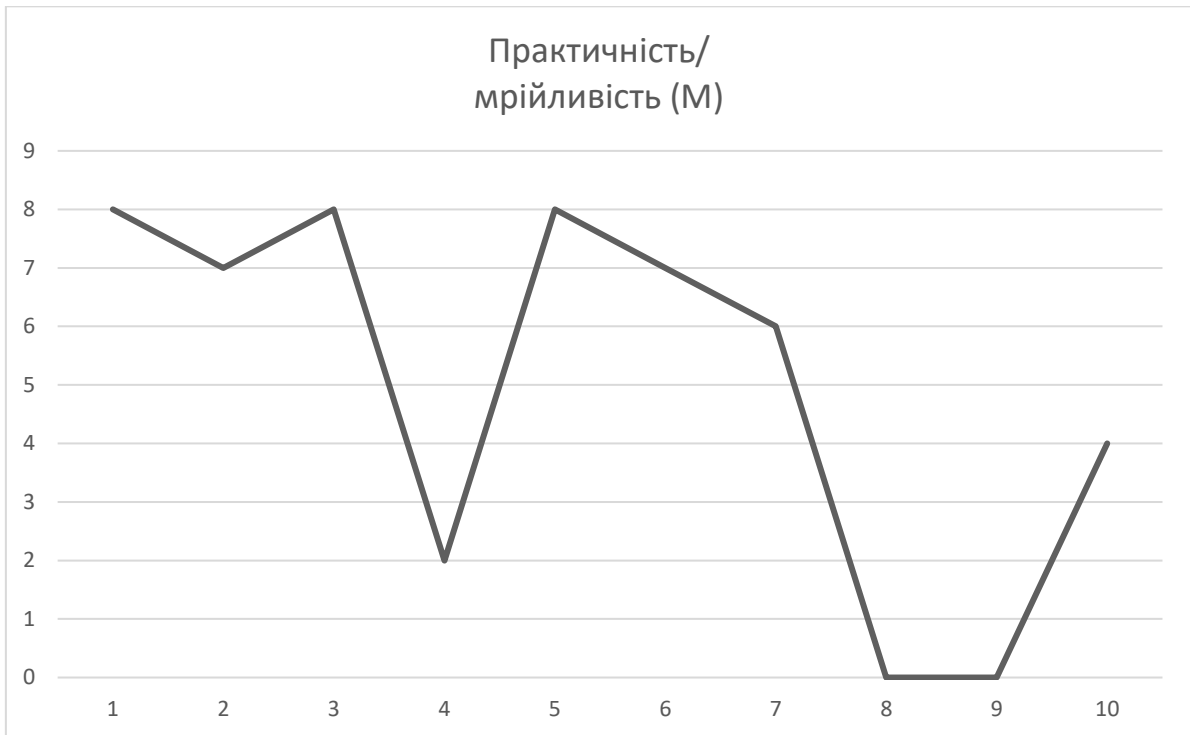

Рис. 3.19. Результати опитування за фактором М

Фактор М - вказує на тенденції особистості до сприйняття стресу, напруженості та співчутливості до власних почуттів і почуттів інших. Дані результати показують, що 17 особи є зрілі, врівновані, розсудливі особи, 15 осіб спостерігаються тіорчі риси, в 4 особи є фантазари, з розвинутою уявою.

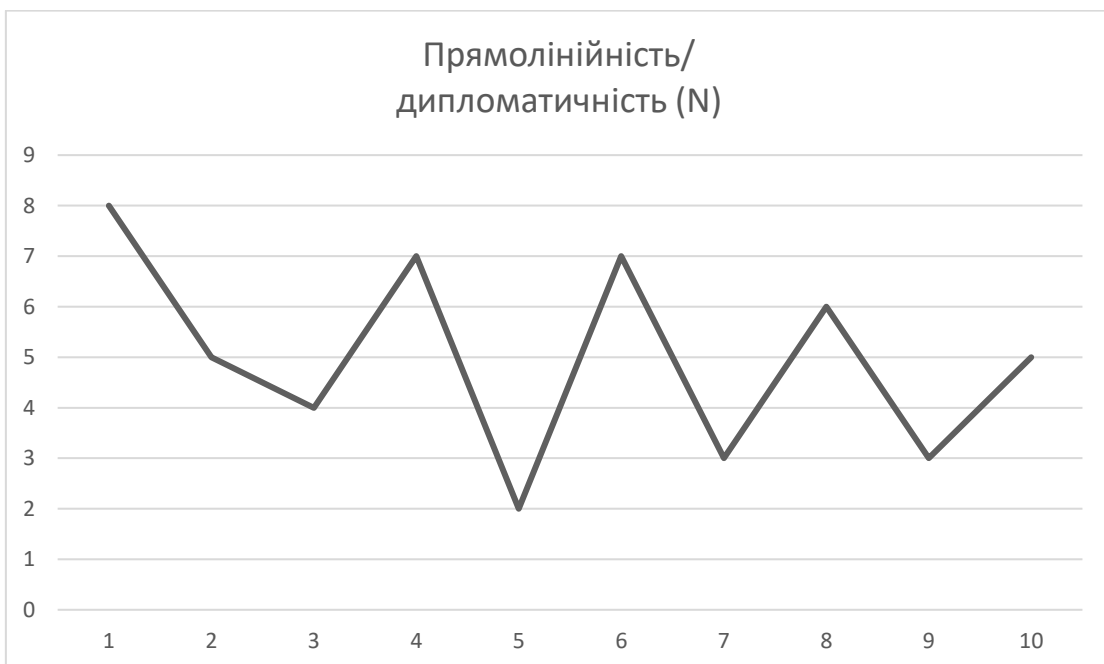

Рис. 3.20 Результати опитування за фактором N

Фактор N - вказує на тенденції особистості до прямолінійності, просторі, удованості. 17 осіб характеризуються прямолінійністю, інколи грубістю, 14 осіб – дипломатичністю, вмінням вести себе холодно і раціонально.

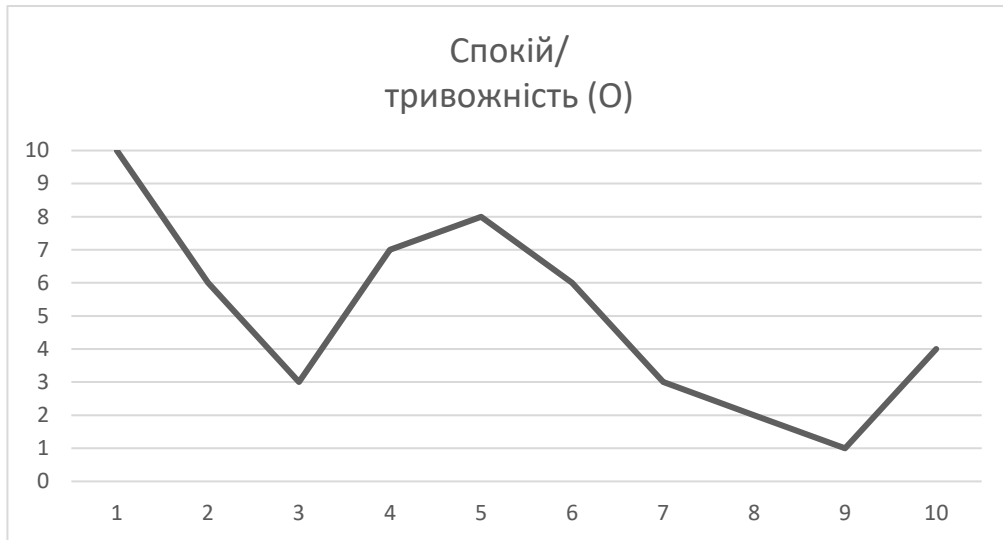

Рис. 3.21. Результати опитування за фактором O

Фактор O - вказує на тенденції особистості до страху, тривожності і агресивності у різних ситуаціях. В більшості респондентів 19 осіб спостерігається спокій, вони життєрадісні, задоволені життям, впевнені у своїх успіхах і можливостях. У 7 осіб переважає тривожно-депресивний настрій.

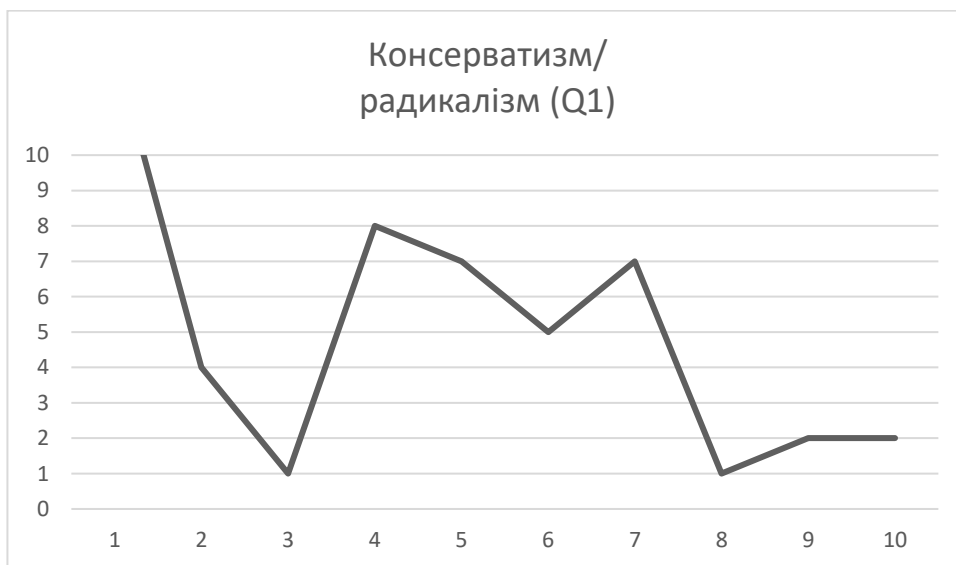

Рис. 3.22. Результати опитування за фактором Q1

Фактор Q_1 - вказує на тенденції особистості до практичного мислення, орієнтації на конкретні справи і реалізації ідей у практичних діях. 18 осіб (низькі бали) є консервативні, ригідні, які не люблять перемін. 7 осіб (високі бали) мають різноманітні інтелектуальні інтереси, прагнуть бути добре інформованими з приводу наукових, політичних, побутових проблем. 12 осіб (середні бали) мають збалансований підхід до практичності та теоретичності.

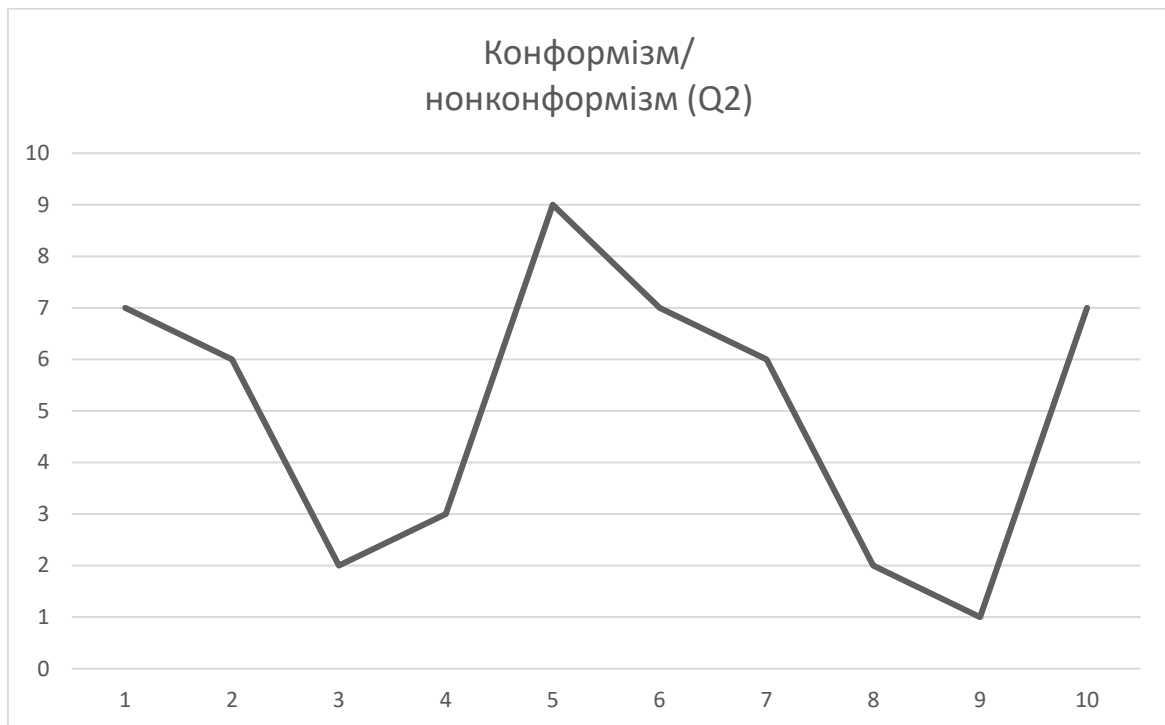

Рис. 3.23. Результати опитування за фактором Q_2

Фактор Q_2 - вказує на ступінь, до якої особистість відчуває потребу у незалежності, самостійності і відсутності впливу інших людей на свої рішення і дії. Особи з високим балом (10 осіб) є більш незалежними та самостійними. 15 та 16 осіб мають низькі та середні бали відповідно. Особа з середнім балом мають збалансований підхід до незалежності і впливу інших. Особи з низьким балом відчувають більшу потребу у впливі та підтримці інших у своїх рішеннях.

Рис. 3.24. Результати опитування за фактором Q₃

Фактор Q₃ – вказує на рівень усвідомлення людиною соціальних вимог та рівень розуміння бажаної картини соціальної поведінки. Більшість респондентів мають збалансовані середні результати 17 осіб. Трохи менша кількість 15 осіб високі бали це свідчить про організованість, вміння добре контролювати свої емоції й поведінку. 11 осіб (низькі бали) вони мають слабку волю і поганий самоконтроль (особливо над бажаннями)

Рис. 3.25. Результати опитування за фактором Q₄

Фактор Q4 - вказує на ступінь, до якої особистість є емоційно стійкою та здатною контролювати свої емоції та реакції на стрес. 22 особи (низькі бали) байдужі до успіхів і невдач, незворушні, заспокоєні, задоволені будь-яким станом справ, не прагнуть до досягнень і перемін. Лише 6 осіб є напруженими, збудженими, незадоволені прагненнями.

Нами було також визначено найбільш вживані фактори другого порядку: F1 («екстраверсія – інтроверсія»), F2 («тривожність – пристосованість»), F3 («витончена емоційність – реактивна урівноваженість»), F4 («незалежність – покірність») [57]. Які було підраховано на основі факторів першого порядку, за формулами вказаними в п.2.2.

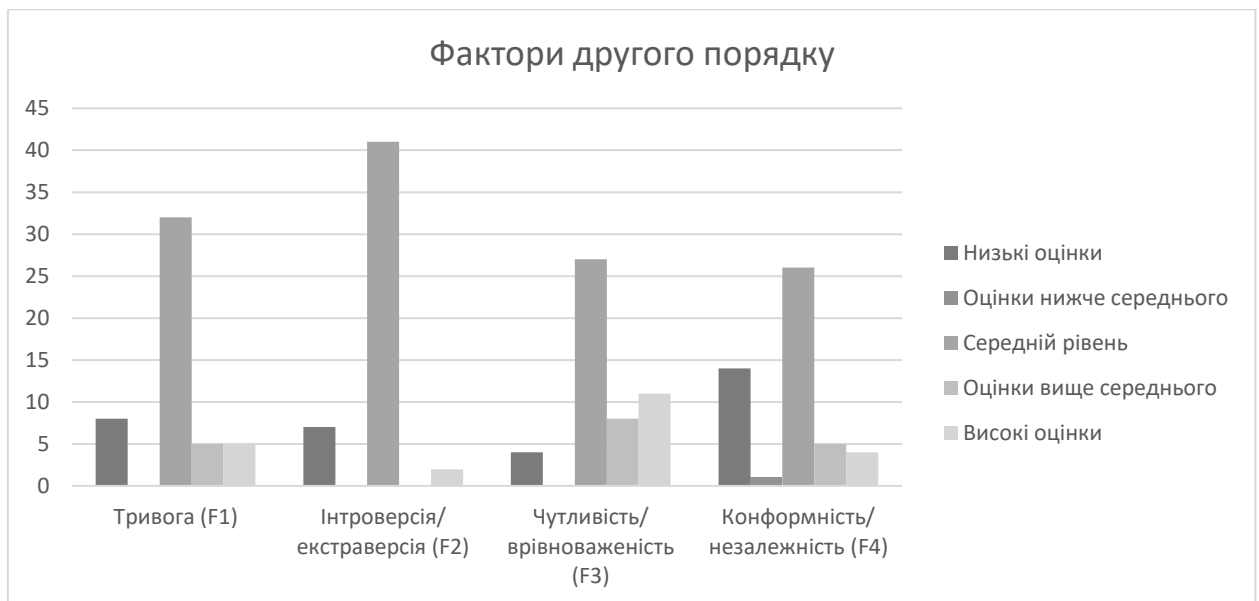

Рис. 3.26. Узагальнені результати факторів другого порядку за методикою «Опитувальник Р. Кеттела»

У всіх факторах другого порядку спостерігається домішування середніх балів, 32 особи в шкалі «екстра-інтроверсія», 41 особи «тривожність – пристосованість», 27 особи «витончена емоційність – реактивна врівноваженість», 26 особи «незалежність – покірність», що свідить про збалансованості до кожного фактора.

В фактор F1 високі бали (5 осіб) свідчать про екстраверсію: така людина прагне до спілкування, легко встановлює міжособистісні контакти, не любить самотності, потребує публічного самовираження, низькі бали (8 осіб) характеризують замкнену, самодостатню людину, яка схильна уникати контактів, часто відчуває дискомфорт у спілкуванні.

В факторі F2 високі оцінки (2 особи) притаманні людям тривожним, незадоволеним, з утрудненою адаптацією до змін середовища, низькі оцінки (7 осіб) свідчать про здатність швидко пристосовуватися до соціальних та побутових умов

В факторі F3 високі оцінки (11 осіб) значають, що людині притаманні врівноваженість, мала чутливість до фрустраційних впливів, низькі оцінки (4 осіб) характерна сензитивність, легка вразливість.

В факторі F4 високі оцінки (4 осіб) характеризують особистість, яка відзначається критичністю, самобутністю, фантазією, непохитною волею, низькі оцінки (14 осіб) притаманні людям пасивним, залежним від групи, які потребують сторонньої підтримки і орієнтуються на осіб, які їм таку підтримку надають.

Характеристика середніх значеннях по всіх шкалах показує, що в респондентів по кожній шкалі спостерігається переважно середній рівень прояву якості, по шкалі «Інтелект», «Чутливість/врівноваженість» оцінки вище середнього, що вказує на те, що група респондентів має збалансований підхід до кожної своєї риси, що дозволяє знаходити баланс в професійній діяльності.

3.2 Креляційний аналіз складових формування професійного становлення майбутніх психологів

Таблиця 3.4

Значимий кореляційний зв'язок між опитувальником Кеттела та тесту «Локус контролю» (рівень достовірності ($p < 0,05$))

	Область досягнень	Область невдач	Сімейні відносини	Міжособисті відносини	Здоров'я та хвороби	Загальна інтернативність
A			-0,207			
C		0,294			-0,210	
E	0,248					-0,201
G						-0,206
H			0,210			
I	0,218					
L			0,213			
N		-0,281				
O					-0,237	
Q1				0,239	0,347	
Q2	0,242	0,274				0,200
Q4	0,212					

Фактор А (Товариськість-замкнутість) – сімейні відносини має негативний кореляційний зв'язок адже для полюса низьких значень характерні млявість афекту, відсутність жвавих, тремтливих емоцій. Ці люди холодні, жорсткі, формальні у контактах, в них погані відносини в сім'ї.

Фактор С (емоційна стійкість-емоційна нестійкість) має вплив на «область невдач», адже низька емоційна стабільність є найбільш загальною складовою частиною всіх патологічних відхилень: неврозів, психопатій, алкоголізму тощо, такі люди неможуть контролювати свої емоції тому зростає ймовірність їх невдач. Саме тому фактор С має негативний вплив на «здоров'я та хвороби». На дану область має також вплив фактор N (дипломатичність-прямолинійність) та фактор Q2 (нонконформізм-конформізм).

Фактор Е (Домінантність-підпорядкованість) має вплив на «область досягнень», так як від прагнення до самостійності, незалежності, ігнорування соціальних умовностей та авторитетів (в осіб з високими оцінками) та

слухняна, конформна, не вміє відстояти свою точку зору, підкоряється сильнішому, добровільно поступається власними інтересами, не вірить у себе і свої здібності (з низькими оцінками) залежать їх успіхи в навчанні та роботі. Даний фактор має негативний зв'язок з «загальною інтернативністю». Також негативний зв'язок спостерігається за фактором G (висока нормативність поведінки-низька нормативність поведінки) та «загальною інтернативністю».

На «область досягнень» також має вплив фактор I (чутливість-жорсткість), фактор Q2 (нонконформізм-конформізм), Фактор Q4 (напруженість-розслабленість). При факторі Q4 низьких оцінках на перший план виступає слабкість або відсутність прагнень і бажань. Особи такого типу байдужі до успіхів і невдач, незворушні, заспокоєні, задоволені будь-яким станом справ, не прагнуть до досягнень і перемін, при Q2 свідчать про відсутність самостійності, залежність від групи., а фактор I визначає яким родом занять можуть займатись люди, так високі оцінки за фактором мають художники, артисти, музиканти.

Фактор H (сміливість-боязкість) має зв'язок з «сімейними відносинами». Особистості з низькою оцінкою мають гіперчутливу нервову систему, що визначає їх гостру реакцію на будь-яку загрозу, а саме це дуже відбивається на взаєминах. Також на «сімейні відносини» впливає фактор L (підозріливість-довірливість), без довіри не буде хороших відносин в сім'ї, особи з високим фактором тримаються окремо, піклуються тільки про себе, заздять успіхам інших, вважають, що їх недооцінюють, приділяють мало уваги оцінці їх досягнень, з низькими еселі, не заздрісні, проявляють щирі турботу про своїх членів сім'ї.

Фактор O (тривожність-спокій) має вплив на «здоров'я та хвороби». Висока оцінка за фактором свідчить про перевагу тривожнодепресивного фону настрою, в них частіше виникають депресивні розлаби та більша тривожність до свого здоров'я.

Фактор Q1 (радикалізм-консерватизм) має вплив на область «здоров'я та хвороби» та «міжособистісні відносини». Особи з високими оцінками за цим фактором мають різноманітні інтелектуальні інтереси, прагнуть бути добре інформованими з приводу наукових, політичних, побутових проблем, але жодної інформації не сприймають на віру, ніякі принципи не є для них абсолютними, до всього вони ставляться скептично, не 70 довіряють авторитетам, все намагаються проаналізувати і зрозуміти самі, люблять, коли експеримент приносить щось нове і несподіване.

Фактор Q2 (нонконформізм-конформізм) має вплив в трьох галузях. Особи з високими оцінками поведуться незалежно, за власною ініціативою не шукають контактів з оточенням, прагнуть усе робити самостійно: самі приймають рішення, самі несуть відповідальність, саме тому тут спостерігається зв'язок від «загальною інеративністю».

Найбільший зв'язок є між фактор Q1 (радикалізм-консерватизм) та область «здоров'я та хвороби» та «міжособистісні відносини» між шкалами. Та найбільший фактор С (емоційна стійкість-емоційна нестійкість) має вплив на «область невдач», адже низька емоційна стабільність є найбільш загальною складовою частиною всіх патологічних відхилень: неврозів, психопатій, алкоголізму тощо, такі люди неможуть контролювати свої емоції тому зростає ймовірність їх невдач. Саме тому фактор С має негативний вплив на «здоров'я та хвороби».

Отже, проведене емпіричне дослідження свідчить про високу професійну спрямованість студентів в них спостерігається висока мотивація, задоволеність своїм життям, середній рівень прояву якостей.

3.3 Рекомендації по роботі з професійного становлення студентів-психологів

Соціально-економічні перетворення, які постійно відбуваються у суспільстві, ставлять нові вимоги до особистості сучасного фахівця. Все

більшого значення для фахівця набуває здатність бути суб'єктом свого професійного розвитку та самостійно знаходити вирішення соціально та професійно значущих проблем в умовах мінливої дійсності.

Наростаючі темпи розвитку нових технологій, інформаційний "вибух" та швидке "застарення" інформації, різке ускладнення, автоматизація та комп'ютеризація виробничих процесів, висока вірогідність виникнення "нестандартних" ситуацій у виробничій та соціальній сферах висувають все нові вимоги до фахівців. Адже вони, окрім професійних знань, вмінь та навичок, нині мають мати ще й спеціальні здібності, вміння та особистісні властивості, що забезпечують гнучкість та динамізм професійної поведінки, креативність у професійній діяльності, самостійність у пошуку та засвоєнні нової інформації і нового професійного досвіду. Особливо підкреслюється необхідність набуття здатності до прийняття адекватних рішень в "нестандартних" ситуаціях, в умовах дефіциту часу та наявності навичок оптимальної взаємодії із іншими учасниками виробничого процесу у спільній професійній діяльності в колективі.

На основі нашої роботи ми розробили рекомендації для викладачів та студентів по створенню сприятливих умов для професійного становлення студентів-психологів.

Рекомендації для студентів:

Підвищення професійного становлення студентів-психологів може бути досягнуте за допомогою різноманітних стратегій і підходів. Здійснення цих рекомендацій допоможе студентам-психологам активно розвивати свої навички та досягати високого професійного становлення.

1. Розвинення самосвідомості: збільшуйте свідомість про свої сильні та слабкі сторони. Аналізуйте свої емоції та думки у різних ситуаціях.
2. Залучення до практичних досвідів: беріть участь у стажуванні, практикумах та інших формах практичного навчання. Активно застосовуйте отриманні знання в реальних ситуаціях.

3. Будування міжособистісних навичок: розвивайте навички спілкування, слухання та емпатії. Вивчайте методи роботи в групах та колективі.
4. Навчання рефлексії: ведіть щоденник для рефлексії над своїм досвідом і власним професійним зростанням. Аналізуйте свої дії та рішення, шукаючи можливості для вдосконалення.
5. Особиста праця над розвитком критичного мислення: аналізуйте наукову літературу, дискусії та психологічні теорії. Запитуйте критичні питання та розвивайте своє аналітичне мислення.
6. Збереження балансу між навчанням та самостійним дослідженням: долучайтеся до наукових груп, семінарів, конференцій і лекцій. Вивчайте актуальні тенденції та дослідження у галузі психології.
7. Розвиток особистої спеціалізації: визначте область, яка вас особливо цікавить, і працюйте над розвитком експертизи в цьому напрямку. Вивчайте нові методики та підходи в своїй сфері.
8. Робота з наставниками та менторами: шукайте досвідчених фахівців, які можуть допомогти вам у ваших професійних прагненнях. Запитуйте поради та діліться своїм досвідом.
9. Ставлення конкретних цілей: формулюйте короткострокові та довгострокові цілі для власного професійного розвитку. Слідкуйте за їх виконанням та коригуйте стратегії, якщо необхідно.
10. Збереження інтересу до навчання: слідкуйте за новинами у своїй області. Приймайте виклики та завдання як можливості для зростання.
Рекомендації для викладачів:
 1. Створення сприятливих для студента умов.
 2. Недопущення перевантажень через невідповідність рівня складності навчання та організації навчального процесу індивідуальним можливостям студента.
 3. Підтримка і допомога студенту в адаптації до нових для них умов.

4. Спонування студента до самоактивізації і самовияву в середовищі життєдіяльності, стимулюючих до адаптації (приймати участь в житті групи, відповідати на парах, відвідувати тренінги разом з групою тощо).

5. Активізація особистих зусиль. Рекомендується в перші місяці навчання перевірити себе і скоріше позначити «верхню межу» («верхню планку») своїх можливостей.

6. Корегування мотивів праці і «Яконцепції». Основою такого корегування є пошук змісту навчання.

7. Зміна спеціальності розглядається як небажаний спосіб. Авжеж інтегральна здатність долати важкі ситуації в ході професійного розвитку безпосередньо залежить від професійно-психологічного потенціалу особистості фахівця, що знаходить своє вираження в його здатності:

- до самостійного освоєння високих норм та стандартів обраної професії, саморозвитку засобами професії і розвитку професії особистим творчим внеском;
- до надання позитивно-мобілізуєчого впливу на інші суб'єкти діяльності;
- до протистояння деструктивним чинникам професійного середовища;
- до самовизначення у складних ситуаціях професійної діяльності та життєдіяльності в цілому.

8. Наставництво: Надайте можливості для стажувань, практик та наставництва, щоб студент міг застосовувати свої знання на практиці.

9. Зворотній зв'язок: Регулярно надавайте конструктивний зворотній зв'язок щодо роботи студента, виділяйте сильні сторони та вказуйте на області для покращення.

10. Практичні завдання: Включайте до навчального процесу практичні завдання та кейси, які допоможуть студенту застосовувати теоретичні знання на практиці.

11. Розвиток навичок: Допмагайте студенту розвивати ключові навички, такі як комунікація, емпатія, аналітичне мислення та вміння вирішувати проблеми.

12. Підтримка у дослідженнях: Якщо студент цікавиться дослідницькою діяльністю, підтримуйте його участь у проектах, надайте ресурси та спрямовуйте у виборі тем.

13. Спеціалізація: Допоможіть студенту визначити свої інтереси та спеціалізуватися у певній галузі психології.

14. Підтримка самоосвіти: Заохочуйте студента до самоосвіти, надавайте рекомендації з літератури, відеоматеріалів та інших освітніх ресурсів.

15. Менторство: Якщо можливо, запропонуйте менторську підтримку, де досвідченіший викладач може поділитися своїм досвідом та знаннями.

16. Практичні поради: Діліться своїми професійними досвідом та практичними порадами, які можуть бути корисними для успішного становлення у професії.

17. Стимулювання саморефлексії: Заохочуйте студента до регулярної саморефлексії, допомагаючи усвідомлювати своє професійне зростання та розвиток.

Висновки до 3 розділу

Емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів за допомогою вибраних опитувальників надало важливу інформацію про їхні особистісні риси, мотивацію, здібності та психологічну готовність до роботи в даній професії.

Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим дозволив вивчити, як майбутні психологи оцінюють свій особистісний успіх та ставлення до нього. Загальні результати свідчать, що основна частина респондентів 58% здебільшого задоволені своїм особистим життям, 24% (9 осіб) задоволені, а 18% (12 осіб) – здебільго незадоволені. Це свідчить про незадоволеність життям, це ми пов'язуємо з ускладненням життя через війну, падінням цін. Зважаючи на те, що значна кількість студентів бере активну участь в громадському житті,

допомагає військовим та вимущеним переселенцям, рівень життя після 24 лютого 2022 в кожного громадянина знизився.

Опитувальник потреби досягнення успіхів для оцінки мотивації Реана дозволив визначити, наскільки сильно особистість спрямована на досягнення та визнання, а також як вона реагує на невдачі. В більшості респондентів спостерігається мотивація на успіх 48 % (24 осіб), що свідчить про позитивну мотивацію. При такій мотивації людина, починаючи справу, прагне досягнути чогось конструктивного, позитивного. В значній кількості респондентів 24% (12 осіб) діагностується мотивація на невдачу, що відноситься до негативної мотивації. При даному типі мотивації активність людини пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі. В 28% опитувальних мотиваційний полюс яскраво не виражений - середні результати 8-13 балів, з яких 12% (6 осіб) – мають певну тенденції мотивації на невдачу, 16% (8 осіб) – певна тенденція мотивації на успіх. Респонденти, мотивовані на невдачу, як правило, відрізняються підвищеною тривожністю, низькою упевненістю в своїх силах.

РСК «Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю» дозволив визначити чи вірить особистість, що вона контролює свою долю та події в своєму житті. Середні значення по всім шкалах показують високі показники (> 5,5 стенів), найбільше респонденти відчують контроль в сфері сімейних відносин (6,9 стенів) та області досягнень (6,84 стенів), найменше в сфері здоров'я та хвороби (6,04 стенів).

Було здійснено кореляційний аналіз Спірмена для визначення зв'язку опитувальником Кеттела та тесту «Локус контролю». Найбільший зв'язок є між фактор Q1 (радикалізм-консерватизм) та область «здоров'я та хвороби» та «міжособистісні відносини» між шкалами. Та найбільший фактор С (емоційна стійкість-емоційна нестійкість) має вплив на «область невдач», адже низька емоційна стабільність є найбільш загальною складовою частиною всіх патологічних відхилень: неврозів, психопатій, алкоголізму тощо, такі люди неможуть контролювати свої емоції тому зростає

ймовірність їх невдач. Саме тому фактор С має негативний вплив на «здоров'я та хвороби». Є слабкий кореляційний зв'язок або він взагалі відсутній між шкалами фактор В - інтелект, фактор F - «стриманість-експресивність», фактор М «практичність - мрійливість», фактор Q3: «низький самоконтроль - високий самоконтроль» та вторинними факторами тесту F1. - тривога, F2. - екстраверсія – інтроверсія, F3 - чутливість, F4 – конформність.

Проведене емпіричне дослідження свідчить про високу професійну спрямованість студентів в них спостерігається висока мотивація, задоволеність своїм життям, середній рівень прояву якостей.

ВИСНОВКИ

Професійне становлення - це процес розвитку та формування фахової ідентичності особи в процесі її професійної діяльності. Цей процес включає в себе набуття необхідних знань, навичок, психологічних характеристик і соціальних компетенцій, які дозволяють особі успішно виконувати свою професійну роль і розвиватися як фахівець.

Питання професійної становлення особистості досить активно розроблялися, але сучасність потребує активізації науково-практичного пошуку в сфері професійної орієнтації студентів-психологів та дослідження психологічних чинників їх мотивації до професійної діяльності, оскільки процес професійного становлення особистості є важливим етапом самореалізації внутрішнього потенціалу.

Спрямованість на успіх у професії психолога вимагає поєднання професійних знань з особистими рисами і цінностями, щоб забезпечити ефективну практику і підвищити якість надання психологічної допомоги.

Професійне становлення майбутніх психологів - це процес, який включає в себе розвиток знань, навичок, особистих якостей та психологічних компетенцій, необхідних для успішної практики в цій області. Майбутні психологи повинні активно працювати над розвитком власної самосвідомості, вивчати власні переконання, реакції на стрес та вміти ефективно керувати своїми емоціями.

Емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів за допомогою вказаних опитувальників може надати важливу інформацію про їхні особистісні риси, мотивацію, здібності та психологічну готовність до роботи в даній професії.

Для дослідження було обрано студентів 2 курсу освітнього рівня «магістр» Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, факультету психології та соціальної роботи. Кількість студентів склала 50 осіб, з яких 29 жінки та 21 чоловіки. Вік респондентів 22-29 років.

Емпіричне дослідження психологічних складових професійного становлення майбутніх психологів за допомогою вибраних опитувальників надало важливу інформацію про їхні особистісні риси, мотивацію, здібності та психологічну готовність до роботи в даній професії.

Опитувальник самооцінки особистісного успіху на підставі критеріїв, запропонованих С. Ключніковим дозволив вивчити, як майбутні психологи оцінюють свій особистісний успіх та ставлення до нього. Загальні результати свідчать, що основна частина респондентів здебільшого задоволені своїм особистим життям, а непереважна меншість - незадоволені. Це свідчить про незадоволеність життям, це ми пов'язуємо з ускладненням життя через війну. Зважаючи на те, що значна кількість студентів бере активну участь в громадському житті, допомагає військовим та вимущеним переселенцям, рівень життя після 24 лютого 2022 в кожного громадянина знизився.

Опитувальник потреби досягнення успіхів для оцінки мотивації Реана дозволив визначити, наскільки сильно особистість спрямована на досягнення та визнання, а також як вона реагує на невдачі. В більшості респондентів спостерігається мотивація на успіх, що свідчить про позитивну мотивацію. При такій мотивації людина, починаючи справу, прагне досягнути чогось конструктивного, позитивного. В значній кількості респондентів діагностується мотивація на невдачу, що відноситься до негативної мотивації. При даному типі мотивації активність людини пов'язана з потребою уникнути зриву, осуду, покарання, невдачі. В інших опитувальних із середніми результатами - мотиваційний полюс яскраво не виражений, вони мають певні тенденції мотивації на невдачу, а все ж таки переважна більшість, мають певні тенденції мотивації на успіх. Респонденти, мотивовані на невдачу, як правило, відрізняються підвищеною тривожністю, низькою упевненістю в своїх силах.

РСК «Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю» дозволив визначити чи вірить особистість, що вона контролює свою долю

та події в своєму житті. Середні значення по всім шкалах показують високі показники, найбільше респонденти відчують контроль в сфері сімейних відносин та області досягнень, найменше в сфері здоров'я та хвороби.

Було здійснено кореляційний аналіз Спірмена для визначення зв'язку опитувальником Кеттела та тесту «Локус контролю». Найбільший зв'язок є між фактор Q1 (радикалізм-консерватизм) та область «здоров'я та хвороби» та «міжособистісні відносини» між шкалами. Та найбільший фактор С (емоційна стійкість-емоційна нестійкість) має вплив на «область невдач», та негативний вплив на «здоров'я та хвороби». Є слабкий кореляційний зв'язок або він взагалі відсутній між шкалами фактор В - інтелект, фактор F - «стриманість-експресивність», фактор М «практичність - мрійливість», фактор Q3: «низький самоконтроль - високий самоконтроль» та вторинними факторами тесту F.

Проведене емпіричне дослідження свідчить про високу професійну спрямованість студентів в них спостерігається висока мотивація, задоволеність своїм життям, середній рівень прояву якостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук І.П. Професійна мотивація у контексті фахової підготовки студентів – майбутніх психологів. Становлення культури життєвого самовизначення сучасної молоді: психологічна теорія і практика: монографія. Тернопіль, 2016. С.264-295
2. Барчій М.С. До проблеми професійного становлення майбутніх психологів. Вісник Національного університету оборони України. 2015. №3 (46). с.14-19
3. Барчій М. С. Проблема вдосконалення професійної підготовки психологів. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія" : збірник наукових праць. 2016. №1(3). С.205-208.
4. Барчі Б. В. Професійне становлення особистості. Міжнародний науковий журнал "Освіта і наука", 2018. № Вип. 24(1). С. 75-78.
5. Бригадир М. Особливості підготовки майбутніх психологів. С.147-153. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova10/subor/Brygadyr.pdf>
6. Белей М.Д. Професійне становлення майбутніх психологів у контексті їхніх ціннісних орієнтирів. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія». Вип. 17, 2011. С.88-94
7. Білецька Л.М. Психологічні особливості атрибуції успіху у професійному самовизначенні студентів вищих навчальних закладів: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. 2014. 254 с
8. Булгакова О. Психологічна готовність студентів до соціальної взаємодії в контексті властивостей особистості, що детермінують її прояв. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологія. 2016. Вип. 4.

9. Варє І. С. Особливості формування смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Одеса, 2017. 20 с.

10. Горенко М.В. Професійне становлення майбутніх психологів. Проблеми та перспективи розвитку практичної психології в Україні : матеріали ІІ Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції. 2013. С.109-111

11. Грибук, А. В. Аврамченко, С. М. Особливості професійного становлення психолога. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2019»: ХХІ Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. 2019. С. 255-257.

12. Гринців М.В. Особливості саморегуляції майбутніх психологів як чинник їхнього професійного становлення: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. 2016. 22 с.

13. Гринців М.В. Особливості саморегуляції майбутніх психологів як чинник їхнього професійного становлення: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. 2016. 262 с.

14. Дубравська Н.М. Професійне становлення фахівців-психологів у розрізі профільного навчання. Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. 2018.№2 (36). С.8-11

15. Дьоміна Г.А. Розвиток емоційної стійкості майбутнього практичного психолога. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені П.С. Костюка. 2013. Том Х. С.120-129

16. Ендеберя І.В., Новік І.І. Методологічний аналіз проблеми професійного становлення майбутніх практичних психологів. 2017. №10.1 (50.1) С.69-72

17. Єрко А.І, Тимощук А.. Особистісно-професійне становлення фахівців в умовах вищого навчального закладу. Молодий вчений. 2017. № 12.1 (52.1) . С.64-67.

18. Жидецька С.В., Землянська О.В. Особливості професійного становлення особистості в процесі професійної підготовки. Право і безпека. 2015. №2 (57). С.202-207

19. Закалик, Г.М., Легендзевич Г. Я. Мотивація домагань як важлива складова досягнення успіху студентською молоддю. Вісник Національного університету оборони України, № 54(1). 2020. С. 89–94.

20. Капустинська О.І., Селюкова Т.В. Локус контролю і стратегії поведінки особистості в конфлікті. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану : матеріали міжнар. наук.-практ. Конф. 2023. С.162-166

21. Каргіна Н. В., Цибух Л.М., Мельничук І.В. Специфіка факторної структури особистості з високим і низьким рівнем задоволеності життям. Габітус. 2020. Вип. 16. С. 140-144.

22. Капустіна А.Н. Багатофакторна особистісна методика Р. Кеттелла. СПб., 2011. С. 55- 81.

23. Ключников С. Майстер життя: психологічний захист в соціумі - М.: Біловоддя. - 592 с., 2001

24. Козирєв М.П. Професійне становлення студента в умовах вищого навчального закладу. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна). 2015. С.78-89

25. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Малхазов О.Р. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. 281 с

26. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Копаниця О.В., Герасименко М.В., Ткаченко В.В. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с

27. Котух О.В. Організація та структура проведення емпіричного етапу дослідження становлення автентичності майбутніх психологів. 2019. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718200/1/Kotukh%20O_aktual.pdf

28. Кошонько Г.А. Розвиток професійної спрямованості майбутніх психологів. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2014. С.27-29

29. Крикля К.П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога під час навчання у виші. Психологія і особистість. 2016. №2 (10). Ч.2. с.199-208

30. Крикля К.П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога в умовах сучасного суспільства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2015. №2(1). С.409-417

31. Лемак М.В. Петрище В.Ю. Психологу до роботи: діагностичні методи: збірник. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с

32. Логвись О. Дослідження психологічних чинників розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів. Вчені записки Університету «КРОК» №2(70), 2023. С.192-200

33. Мазяр О.В. Диференціальна психологія : модульний курс : навчальний посібник. К.: Видавничий дім «Кондор», 2017. 284 с.

34. Марценюк М.О. Особливості професійної та особистісної готовності психолога до професійної діяльності. 2014. Вип.2. С.366-382

35. Марчук Л.М. Соціально-психологічні особливості формування асертивної поведінки у професійному становленні майбутніх психологів: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук, Київ. 2016. 225 с.

36. Метод дослідження рівня суб'єктивного контролю. Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю (УСК) Що таке рівень

суб'єктивного контролю. URL: <https://syzpc.ru/furniture-furniture-manufacturer/metod-issledovaniya-urovnya-subektivnogo-kontrolya-oprosnik-issledovaniya/>

37. Методика вивчення, рівня суб'єктивного контролю. URL: <https://kipt.sumdu.edu.ua/uk/studentam/sotsialno-psykholohichna-sluzhba/item/2469-metodyka-vyvchennia-rivnia-subiektyvnoho-kontroliu>

38. Метод дослідження рівня суб'єктивного контролю. Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю (УСК) Що таке рівень суб'єктивного контролю. URL: <https://syzpc.ru/furniture-furniture-manufacturer/metod-issledovaniya-urovnya-subektivnogo-kontrolya-oprosnik-issledovaniya/>

39. Методика діагностики рівнів і особливостей психологічної готовності керівників освітніх організацій до діяльності в умовах змін; за наук. ред. О. І. Бондарчук. К.: , 2014. 148 с.

40. Михайлов Б. В., Сердюк О. І., Чугунов В. В., Курило В. О., Андрух П. Г., Заседа Ю. І. Експериментально-психологічне дослідження в загальній практиці – сімейній медицині. Навчальний посібник для лікарів-інтернів і лікарівслухачів закладів (факультетів) післядипломної освіти. 5-е вид., перероблене та доповнене.Х. : ХМАПО, 2014. – 328 с.

41. Місько Х.В. Особливості професійного вигорання вчителів під час дистанційного навчання: дипломна робота. Чернівці, 2022. 77 с.

42. Міщенко М., Запорожець Л. Професійна спрямованість як основа професійного самовизначення практичних психологів. Психологія: сучасні методики та інновації у досвіді діяльності практичного застосування : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю. 2021. С.93-95

43. Палій В.С. Опитувальник 16 PF: потенціал діагностики та оцінки професійних компетенцій (на прикладі викладачів філологічних спеціальностей). Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 2., Т. 3. С. 77–82.

44. Панок В. Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи. Психологія і суспільство. 2013. №3. С.135-141
45. Пляка Л.В., Огарь С.В. П 37 Психодіагностичний комплекс з вивчення особистості студента: практик. Посібник. Х. : НФаУ, 2016. с. 124
46. Пророк Н.В. Індивідуально-психологічні властивості та прагнення до професійного самовдосконалення як внутрішні чинники професійного розвитку. Психологічний часопис. 2015. № 2 (2). С.84-91
47. Пузь І. В., Шевченко О. М. Значення комунікативної компетентності у професійному становленні майбутніх психологів. Psychological journal. 2018. №4 (14). С.149-164
48. Резвих Є.І. Стадії професійного становлення особистості у дорослому віці. Scientific collection «Interconf» 2022. №95. С.331-336
49. Сапельнікова Т.С. особистісні детермінанти професійної мотивації практичних психологів. The XXIII International Scientific and Practical Conference «Theoretical and science bases of actual tasks» . 2022. С.553-556
50. Семиченко В.А. Особливості становлення професійної ідентичності майбутніх фахівців у контексті загального особистісного розвитку. Вісник післядипломної освіти. 2013. Вип.13. С.289-304
51. Старинська Н.В. Особливості самоактуалізації майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. Київ: "Інтерсервіс", 2015. 178 с.
52. Столярчук О.А. Психологія становлення особистості фахівця в умовах різновекторності універсуму : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2018. 294 с
53. Танасійчук О.М. Концептуальний аналіз проблеми професійного становлення. Молодий вчений. 2018. №11 (63). С.645-650
54. Тест: Мотивація успіху та страх невдачі
<https://profitworks.com.ua/testy/test-motyvatsiia-uspikhu-ta-strakh-nevdachi>.
URL: www.profitworks.com.ua

55. Туриніна О.Л. Реалізація ідей Н.Л. Коломінського у дослідженні особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів. Наукові праці МАУП, 2007, вип. 2(16), с. 171–173

56. Хомуленко Т.Б., Крамченкова В.О., Туркова Д.М., Лесніченко Н.П., Миронов Б.С. Методика діагностики тілесного локусу контролю. Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Випуск 62. 2019. с.293-316

57. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник. Харків: НТУ «ХП», 2018. 246 с

58. Чудакова В.П. «Спрямованість мотивації» показник сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості. Освіта та розвиток обдарованості особистості. 2014. №9-10 (28-29). С.92-105

59. Чудакова В.П. Використання опитувальника Р. Кеттелла у дослідженні «індивідуально-психологічних особливостей особистості» – критерія сформованості психологічної готовності до інноваційної діяльності й конкурентоздатності особистості. Освіта та розвиток обдарованої особистості № 2 (45) /02/2015. С.40-47

60. Шапошникова Ю.Г. Рефлексивні компоненти у професійному становленні практичних психологів як предмет психологічного аналізу. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2019.С.301-313

61. Шевченко Н. Ф. Дослідження професійної спрямованості майбутніх психологів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. № 1. С. 95-101.

62. Щербан Т. Д., Щербан Г.В. Проблеми професійного становлення молодого спеціаліста. Особистість у соціальному, віковому та клінічному вимірі сучасного життя : збірник наукових статей. 2016. С. 377-382.

63. Щербакова І.М., Стадник Г.П. Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч-метод. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2012. 324 с.

64. Янішен І.В., Кричка Н.В. Психологія мотивації та готовності студентів до професійної діяльності в інноваційному середовищі. Освіта медичних фахівців: реалії та виклики сьогодення. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 2023. С.144-146
65. Ярош Н.А Мотивація навчальної діяльності студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра. Спеціальність 053 Психологія Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки 2020. 96 с.
66. Ajzen, I., and Fishbein, M. (1977). Attitude–behavior relations: a theoretical analysis and review of empirical research. *Psychol. Bull.* 84, 888–918. doi: 10.1037/0033-2909.84.5.888
67. Baranik, L. E., Barron, K. E., and Finney, S. J. (2010). Examining specific versus general measures of achievement goals. *Hum. Perform.* 23, 155–172. doi: 10.1080/08959281003622180
68. Conley, A. M. (2012). Patterns of motivation beliefs: combining achievement goal and expectancy-value perspectives. *J. Educ. Psychol.* 104, 32–47. doi: 10.1037/a0026042
69. Dweck, C. S., and Leggett, E. L. (1988). A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychol. Rev.* 95, 256–273. doi: 10.1037/0033-295X.95.2.256
70. Gjesme, T., and Nygard, R. (1970). Achievement-Related Motives: Theoretical Considerations and Construction of a Measuring Instrument. Oslo: University of Oslo.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Опитувальник А. Реана «Мотивація успіху та страх невдачі»

№	стать	вік	гр. психо л.	мотивація до успіху
1	1	22	ФПСР	17
2	1	23	ФПСР	12
3	1	23	ФПСР	7
4	2	23	ФПСР	8
5	2	22	ФПСР	12
6	1	24	ФПСР	14
7	2	24	ФПСР	6
8	1	23	ФПСР	15
9	2	23	ФПСР	11
10	1	25	ФПСР	13
11	2	23	ФПСР	9
12	2	23	ФПСР	14
13	1	28	ФПСР	6
14	1	24	ФПСР	12
15	1	24	ФПСР	4
16	2	25	ФПСР	19
17	1	22	ФПСР	8
18	2	23	ФПСР	18
19	1	24	ФПСР	8
20	1	24	ФПСР	13
21	2	24	ФПСР	17
22	2	24	ФПСР	15
23	1	27	ФПСР	6
24	2	23	ФПСР	12
25	1	24	ФПСР	2
26	2	26	ФПСР	19
27	2	24	ФПСР	14
28	1	24	ФПСР	18
29	1	24	ФПСР	6
30	1	26	ФПСР	11
31	1	22	ФПСР	16
32	2	24	ФПСР	5
33	1	24	ФПСР	10
34	2	25	ФПСР	15
35	1	23	ФПСР	16

36	2	29	ФПСР	13
37	1	23	ФПСР	2
38	2	24	ФПСР	17
39	1	24	ФПСР	11
40	1	24	ФПСР	20
41	1	23	ФПСР	5
42	1	23	ФПСР	16
43	2	29	ФПСР	7
44	1	23	ФПСР	13
45	2	24	ФПСР	8
46	2	25	ФПСР	3
47	1	24	ФПСР	14
48	2	28	ФПСР	19
49	1	26	ФПСР	11

ДОДАТОК Б**Опитувальник дослідження задоволеності особистим життям на
підставі критеріїв С.Ключникова****Сирі бали**

№	стать	вік	гр. психол.	Самооцінка особистісного успіху				
				Соціал ьна задово ленніст ь	Життєві обстави ни	Внутрішня задоволенн ість	Матеріа льна задоволе нність	Загальна сума
1	1	22	ФПСР	2	3,3	4	5	14,3
2	1	23	ФПСР	2,8	5	3,6	2	13,4
3	1	23	ФПСР	4	3	3,6	3	13,6
4	2	23	ФПСР	2,4	3,3	3,3	2	11
5	2	22	ФПСР	4,4	4	3	2	13,4
6	1	24	ФПСР	3,6	3	1,6	2	10,2
7	2	24	ФПСР	3	4,3	4	1	12,3
8	1	23	ФПСР	2	3	2,6	1	8,6
9	2	23	ФПСР	2,8	3,6	4,6	4	15
10	1	25	ФПСР	4	3	4	4	15
11	2	23	ФПСР	3,8	5	3	3	14,8
12	2	23	ФПСР	2,8	3,6	1,6	1	9
13	1	28	ФПСР	3,4	3,3	4	2	12,7
14	1	24	ФПСР	3,8	4,3	2,6	3	13,7
15	1	24	ФПСР	4	4,6	4	5	17,6
16	2	25	ФПСР	3,2	3,6	3,3	2	12,1
17	1	22	ФПСР	4,4	4,3	4,6	3	16,3
18	2	23	ФПСР	2	2,6	1,3	3	8,9
19	1	24	ФПСР	4	3,3	1,3	3	11,6
20	1	24	ФПСР	2,2	2,6	1	2	7,8
21	2	24	ФПСР	1,8	3,6	3	2	10,4
22	2	24	ФПСР	2,4	2,3	1,6	3	9,3
23	1	27	ФПСР	2,8	5	3,3	4	15,1
24	2	23	ФПСР	1,6	4	2	4	11,6
25	1	24	ФПСР	4	4,6	4	4	16,6
26	2	26	ФПСР	3	1,6	3,3	3	10,9
27	2	24	ФПСР	1,6	1	3	2	7,6
28	1	24	ФПСР	1,8	4,3	3,3	1	10,4
29	1	24	ФПСР	3,2	2	1	3	9,2
30	1	26	ФПСР	3,8	3,6	1,6	2	11
31	1	22	ФПСР	3,6	2,6	4,3	4	14,5
32	2	24	ФПСР	4,8	2,6	3	2	12,4
33	1	24	ФПСР	3	1,6	2,6	3	10,2

34	2	25	ФПСР	3,4	2	1,6	1	8
35	1	23	ФПСР	2,6	5	2	2	11,6
36	2	29	ФПСР	1	2,3	1,6	3	7,9
37	1	23	ФПСР	2,4	4,3	4,6	3	14,3
38	2	24	ФПСР	3,8	4	1,6	3	12,4
39	1	24	ФПСР	2	3,6	4,3	3	12,9
40	1	24	ФПСР	5	3,3	1,6	4	13,9
41	1	23	ФПСР	4,6	4,6	3,3	3	15,5
42	1	23	ФПСР	1,6	4	3,6	2	11,2
43	2	29	ФПСР	1,9	2	1,3	1	6,2
44	1	23	ФПСР	2	3,3	1,3	3	9,6
45	2	24	ФПСР	3,8	3,6	4,3	4	15,7
46	2	25	ФПСР	3,6	1,3	2	4	10,9
47	1	24	ФПСР	4,8	4,3	3,6	5	17,7
48	2	28	ФПСР	4,2	2	2	3	11,2
49	1	26	ФПСР	1,8	4,6	1,6	4	12
50	1	24	ФПСР	2,4	3,3	1	3	9,7

ДОДАТОК В

Тест «Локус контролю», а саме адаптована методика РСК
«Опитування дослідження рівня суб'єктивного контролю»

Сирі бали

№	стать	вік	РСК						Здоров'я та хвороби
			Загальна інтернальність	Область досягнень	Область невдач	Сімейні відносини	Службові відносини	Міжособистісні відносини	
1	1	22	6	6	6	6	5	6	7
2	1	23	4	2	4	9	7	3	9
3	1	23	7	10	9	8	8	8	2
4	2	23	8	4	5	1	2	6	6
5	2	22	4	3	4	2	5	1	9
6	1	24	9	6	6	8	10	8	8
7	2	24	5	5	6	7	9	7	6
8	1	23	4	2	2	4	4	3	6
9	2	23	1	8	10	6	8	10	8
10	1	25	4	4	3	3	7	8	2
11	2	23	6	6	5	9	6	5	8
12	2	23	3	3	2	10	2	4	4
13	1	28	7	2	9	7	8	6	2
14	1	24	1	9	5	2	7	3	2
15	1	24	2	1	6	8	6	8	6
16	2	25	3	5	5	6	2	2	6
17	1	22	5	5	9	5	6	5	9
18	2	23	9	10	6	9	7	7	5
19	1	24	2	7	2	10	7	8	6
20	1	24	5	5	4	7	7	2	4
21	2	24	7	7	7	4	9	5	5
22	2	24	3	2	5	5	1	3	1
23	1	27	6	8	6	8	7	2	2
24	2	23	8	8	4	3	2	9	8
25	1	24	10	9		5	6	5	6
26	2	26	2	7	10	7	8	5	7
27	2	24	5	6	5	8	9	3	2
28	1	24	3	8	4	5	10	8	5
29	1	24	2	8	9	8	7	7	9
30	1	26	7	10	7	4	4	4	6
31	1	22	6	8	7	6	6	7	8
32	2	24	4	7	4	4	6	2	3
33	1	24	8	4	2	9	9	7	4
34	2	25	9	5	4	3	4	3	6

35	1	23	4	9	5	5	5	3	4
36	2	29	5	6	4	5	2	6	5
37	1	23	10	8	8	9	4	4	2
38	2	24	7	4	10	9	7	5	9
39	1	24	6	9	4	8	5	6	5
40	1	24	3	5	2	5	1	8	2
41	1	23		6	4	2	3	4	1
42	1	23	10	2	7	4	7	7	10
43	2	29	5	6	8	6	6	8	3
44	1	23	3	7	3	4	7	4	8
45	2	24	4	4	6	10	9	8	8
46	2	25	10	6	4	5	3	4	1
47	1	24	7	6	7	6	2	7	2
48	2	28	8	7	3	7	1	6	4
49	1	26	6	8	4	4	4	8	2
50	1	24	7	6	8	8	7	3	5

ДОДАТОК Г

Опитувальник Кеттела

Сири бали

№	Замкнутість/товариство (А)	Інтелект (В)	емоції: стабільність (С)	Підпорядкованість/ домінантність (Е)	Стриманість/експресивність (F)	Моральна нормативність (G)	Робість/сміливість (H)	Практицизм/чутливість (I)	Довірливість/підозрілість (L)	Практичність/мрійливість (M)	Прямолінійність/ дипломатичність (N)	Спокій/тривожність (O)	Консерватизм/ радикалізм (Q1)	Конформізм/ нонконформізм (Q2)	Самоконтроль (Q3)	Розслаблення/ напруженість (Q4)	Тривога (F1)	Інтроверсія/ екстраверсія (F2)	Чутливість/ врівноваженість (F3)	Конформність/ незалежність (F4)
1	5	11	12	7	18	12	12	15	4	9	12	12	3	12	15	12	1,2,8	5,2	4,7	7,6
2	8	4	16	14	2	8	6	12	2	20	2	6	2	4	8	2	7,7	0,8	0,1	10
3	12	13	21	26	6	3	16	17	11	15	6	3	9	14	16	20	16,7	4,3	1,5	19,9
4	18	10	13	17	13	1	11	3	9	8	0	7	17	11	11	8	16,1	3,9	5,7	14,8
5	4	6	17	8	11	14	5	6	3	15	13	14	6	4	9	6	8,2	4,8	9,3	7,7
6	12	5	20	14	22	6	13	13	17	5	11	2	12	14	13	4	18	0,2	7,5	12,7
7	8	12	6	22	5	4	16	4	4	13	1	8	7	10	4	15	15,1	7,8	6,3	16,3
8	19	11	8	8	19	8	8	13	10	7	6	10	19	2	12	12	16,3	8	-0,9	6,4
9	20	8	26	23	4	12	5	6	6	12	5	7	15	18	9	24	10,3	8,7	5,3	17,6
10	14	7	4	12	15	10	19	11	8	9	8	22	16	7	1	20	19,4	15,2	1,5	10,5
11	11	12	8	9	8	19	14	0	5	6	4	9	9	1	8	13	13,8	6,7	7,9	2,3
12	9	13	11	14	21	6	13	9	14	14	18	14	11	10	12	5	17,8	5,6	8,7	14,3
13	4	5	15	17	6	13	9	12	16	4	5	6	4	13	18	7	9,1	3,2	6,7	11
14	12	8	6	21	15	8	12	15	12	22	12	3	1	2	6	15	19,2	8,3	0,3	11
15	8	8	8	2	8	12	6	10	7	17	2	11	10	4	16	4	6,5	4,1	-0,9	6,7
16	7	6	20	16	23	2	3	18	2	12	11	4	12	18	15	18	12,2	5	5,7	19,5
17	15	11	4	8	12	6	8	6	3	6	10	10	15	5	17	12	12,1	6,4	3,7	7,3
18	15	10	13	3	16	12	15	9	14	11	9	12	9	8	14	7	15,1	4,6	2,3	4,4
19	6	7	4	11	7	16	21	10	9	14	17	9	10	2	6	23	16,3	11,3	4,3	8,4
20	9	12	24	15	9	19	17	7	8	16	9	15	14	19	9	9	13,5	3,5	8,1	17,5
21	12	13	18	12	26	6	7	2	12	8	6	6	4	9	4	12	17	7	12,5	7,6
22	8	4	10	7	12	8	14	5	14	10	2	24	12	6	15	6	13,2	8,4	5,7	9
23	17	3	14	3	3	12	12	12	7	7	11	8	14	16	2	2	7,2	2,8	-1,5	7,8
24	16	7	6	9	24	4	5	18	3	20	17	16	16	11	20	6	14,7	5,4	-2,3	14,8

25	4	10	9	7	5	10	8	11	2	16	0	7	4	20	14	13	3,8	5,3	0,5	14
26	11	11	21	26	16	16	11	19	17	12	6	17	18	10	2	9	18,8	9,1	3,3	18,7
27	10	6	8	12	22	8	9	13	5	9	4	5	1	13	8	25	15,2	11,3	3,3	8,5
28	6	5	19	14	8	13	22	3	15	5	10	15	15	9	11	15	16,7	6,9	12,7	12,3
29	8	6	4	16	12	9	13	9	6	17	5	4	11	2	11	4	16,2	2,2	3,1	12,5
30	16	8	10	24	15	3	16	20	1	6	8	9	9	15	14	21	20,3	7,1	-0,5	15,6
31	18	10	24	13	14	18	5	4	11	12	14	12	16	12	9	13	12,1	7,2	8,7	11
32	12	12	21	22	4	8	7	2	9	16	1	22	8	14	10	8	10,2	7,8	8,1	17,2
33	10	11	3	6	25	11	17	7	15	8	15	11	13	3	19	11	20,6	6,7	7,7	6
34	8	4	5	25	18	6	16	12	10	24	4	4	3	4	2	5	22,4	4,4	2,9	16,4
35	6	12	11	8	2	10	25	9	7	14	15	15	6	11	14	14	13,6	5,3	4,3	10,4
36	13	11	9	13	4	7	3	15	18	17	12	9	18	12	11	2	6,1	6,3	-2,3	17
37	14	8	24	8	12	17	22	16	4	12	3	24	4	9	6	14	18,1	7	-0,5	4,4
38	2	10	9	9	16	9	20	6	11	9	9	3	20	15	2	16	15,4	7,1	10,1	17,9
39	4	12	10	24	14	16	13	17	12	8	6	14	11	8	12	8	17,4	6,6	5,1	15,2
40	17	7	23	12	17	12	17	3	7	12	5	18	9	3	7	9	20,6	4,8	8,1	5,7
41	10	6	17	17	7	19	12	6	5	6	18	1	2	18	13	10	11,2	0,7	10,7	9,8
42	14	8	12	4	23	6	6	11	1	14	9	6	15	9	9	22	13,3	9,2	2,3	10
43	12	11	18	3	8	20	17	7	2	11	3	17	10	6	12	8	12,7	3,1	2,9	3,3
44	6	12	3	12	24	12	24	4	12	9	16	2	14	11	1	3	23,1	2,4	12,1	13,3
45	8	9	6	15	9	4	21	1	10	6	12	20	6	19	7	12	15,3	9,8	11,1	14,6
46	12	8	19	11	15	2	4	2	6	15	7	12	2	5	10	11	11,6	6,4	9,1	7,7
47	16	11	21	26	12	16	22	17	9	10	10	1	13	18	19	17	22,1	0,3	2,9	17,8
48	3	10	8	3	5	4	4	8	15	13	2	6	4	14	9	26	1,6	14,8	2,7	10,6
49	5	6	12	12	25	8	12	8	7	8	12	19	4	10	12	8	17,5	6,9	11,5	9,7
50	14	13	16	7	9	2	7	14	18	10	7	8	11	9	18	14	9,1	7,2	-0,5	9,2

ДОДАТОК Д

Опитувальник Кеттела

Переведені бали

№	Замкнутість/говариство (A)	Інтелект (B)	емоції. стабільність (C)	Підпорядкованість/домінантність (E)	Стриманість/експресивність (F)	Моральна нормативність (G)	Робість/сміливість (H)	Практицизм/чутливість (I)	Довірливість/підозрілість (L)	Практичність/мрійливість (M)	Прямолінійність/дипломатичність (N)	Спокій/тривожність (O)	Консерватизм/радикалізм (Q1)	Конформізм/нонконформізм (Q2)	Самоконтроль (Q3)	Розслабленість/напруженість (Q4)	Тривога (F1)	Інтроверсія/екстраверсія (F2)	Чутливість/врівноваженість (F3)
1	1	10	5	2	8	6	5	7	1	3	8	5	1	6	9	4	4,2	3,3	7,1
2	4	2	6	5	1	4	3	6	1	10	1	2	1	2	4	1	2,7	2,4	3,1
3	6	10	9	10	1	1	7	9	6	6	4	1	4	7	9	7	5,6	3,1	3,5
4	10	8	5	7	5	1	5	1	4	2	1	3	8	6	6	3	6,3	3,5	6,3
5	1	4	7	3	4	7	3	3	1	6	8	6	2	2	5	2	2,7	3,6	8,7
6	6	3	8	5	9	2	6	6	10	1	7	1	5	7	7	1	6,8	2,3	7,3
7	4	10	1	9	2	1	7	1	1	5	1	4	2	5	2	5	5,7	5,2	7,1
8	10	9	3	3	8	4	4	6	5	2	4	5	10	1	6	4	6,8	5,3	3,3
9	10	5	10	10	2	6	3	3	2	5	3	3	7	10	5	9	4,2	5,1	5,9
10	7	4	1	5	6	5	8	5	4	3	5	10	7	4	1	7	7,4	8,4	4,7
11	6	10	3	3	4	10	6	1	1	1	2	4	4	1	4	5	5,4	4,6	6,9
12	4	10	4	5	9	2	6	4	7	6	10	6	5	5	6	1	6,8	4,2	8,1
13	1	3	6	7	3	6	4	6	9	1	3	2	1	7	10	2	3	3	7,3
14	6	5	1	9	6	4	5	7	6	10	8	1	1	1	3	5	7,5	5,5	3,9
15	4	5	3	1	4	6	3	5	3	7	1	5	4	2	9	1	2,7	3,3	3,5
16	3	4	8	6	10	1	2	9	1	5	7	1	5	10	9	6	4,3	2,9	6,3
17	8	9	1	3	5	2	4	3	1	1	6	5	7	2	10	4	5	4,1	5,5
18	8	8	5	1	7	6	6	4	7	4	6	5	4	4	8	2	5,8	3,7	5,1
19	2	4	1	4	3	8	9	5	4	6	10	4	4	1	3	9	6	6,8	6,3
20	4	10	10	6	4	10	7	3	4	7	6	6	6	10	5	3	4,6	3,2	8,1
21	6	10	3	5	10	2	4	1	6	2	4	2	1	5	2	4	6,6	5,4	8,7
22	4	2	4	2	5	4	6	2	7	3	1	10	5	3	9	2	4,7	5,2	6,7
23	9	1	5	1	1	6	5	6	3	2	7	4	6	9	1	1	2,1	3,8	2,9
24	9	4	1	3	10	1	3	9	1	10	10	7	7	6	10	2	5,9	4,1	1,5
25	1	7	3	2	2	5	4	5	1	7	1	3	1	10	8	5	0,5	3,9	4,5
26	6	9	9	10	7	8	5	10	10	5	4	7	9	5	1	3	7,4	6,1	4,3
27	5	4	3	5	9	4	4	6	1	3	2	2	1	7	4	10	5,6	6,4	5,3
28	2	3	8	5	4	6	10	1	8	1	6	6	7	5	6	5	6,4	4,4	10,7
29	4	4	1	6	5	4	6	4	2	7	3	1	5	1	6	1	6,3	2,3	5,3
30	9	7	4	10	6	1	7	10	10	1	5	4	4	8	8	8	8	6,4	2,9
31	10	8	10	5	6	9	3	1	6	5	9	5	7	6	5	5	5,1	4,9	8,1
32	6	10	9	9	2	4	4	1	4	7	1	10	3	7	5	3	4,2	5,2	7,5
33	5	9	1	2	10	5	7	3	8	2	9	5	6	1	10	4	7,8	4,9	7,9

34	4	2	1	10	8	2	7	6	5	10	2	1	1	2	1	1	9	3,7	4,7
35	2	10	4	3	1	5	10	4	3	6	9	6	2	6	8	5	4,4	3,8	6,7
36	7	9	3	5	2	3	2	7	10	7	8	4	9	6	6	1	2,4	5,2	2,9
37	7	5	10	3	5	9	10	8	1	5	2	10	1	5	3	5	7,2	4,4	3,1
38	1	7	3	3	7	4	9	3	6	3	6	1	10	8	1	6	5,7	5,1	8,7
39	1	10	4	10	6	8	6	9	6	2	4	6	5	4	6	3	6,7	4,8	6,3
40	9	4	10	5	7	6	7	1	3	5	3	8	4	1	4	3	8,3	3,8	7,5
41	5	4	7	7	3	10	5	3	1	1	10	1	1	10	7	4	3,7	2,1	9,1
42	7	5	5	1	10	2	3	5	1	6	6	2	7	5	5	8	5,1	5,2	5,1
43	6	9	7	1	4	10	7	3	1	4	2	7	4	3	6	3	4,9	3,3	5,5
44	2	10	1	5	10	6	10	1	6	3	10	1	6	6	1	1	8,6	3,3	10,9
45	4	6	1	6	4	1	9	1	5	1	8	9	2	10	4	4	5,6	6,3	9,1
46	6	5	8	4	6	1	2	1	2	6	4	5	1	2	5	4	4,3	4,3	7,9
47	9	9	9	10	5	8	10	9	4	3	6	1	6	10	10	6	8,7	1,5	4,1
48	1	7	3	1	2	1	2	4	8	5	1	2	1	7	5	10	-	8	5,3
49	1	4	5	5	10	4	5	4	3	2	8	8	1	5	6	3	6,1	4,8	10,1
50	7	10	6	2	4	1	4	7	10	3	4	4	5	5	10	5	3,5	5	3,3

ДОДАТОК Е

Кореляційний зв'язок між опитувальником Кеттела та тесту

«Локус контролю»

	Область досягнень	Область невдач	Сімейні відносини	Міжособисті відносини	Здоров'я та хвороби	Загальна інтернативність
A	0,111	0,145	-0,207	0,155	-0,059	0,079
B	0,179	0,092	0,134	0,028	0,077	0,064
C	0,144	0,294**	-0,002	-0,039	-0,210	0,058
E	0,248**	0,176	-0,146	0,018	-0,073	-0,201
F	-0,086	-0,181	-0,168	0,053	0,111	0,188
G	0,085	0,030	0,160	0,061	-0,097	-0,206
H	0,188	-0,052	0,210**	0,142	-0,184	-0,080
I	0,218**	0,179	0,067	-0,071	-0,059	0,108
L	0,010	-0,053	0,213**	0,082	-0,185	-0,048
M	0,042	-0,142	-0,127	-0,147	0,079	-0,095
N	0,128	-0,281**	-0,034	0,036	0,085	-0,145
O	-0,051	-0,188	-0,159	0,053	-0,237**	-0,145
Q1	-0,133	0,131	0,002	0,239**	0,347***	-0,163
Q2	0,242**	0,274**	0,020	-0,008	-0,081	0,200**
Q3	-0,015	0,065	0,025	0,160	-0,101	0,195
Q4	0,212	0,149	0,042	0,179	-0,065	0,044
F1	0,142	-0,097	-0,071	0,159	-0,076	-0,055
F2	0,016	-0,097	-0,071	0,111	-0,057	-0,122
F3	-0,096	-0,145	-0,043	0,037	0,021	-0,115
F4	0,158	0,193	-0,089	0,012	0,144	-0,110

Де, при $p \leq 0,05$ - * (0,197) – слабкий кореляційний зв'язок $p \leq 0,01$ - ** (0,256) середньої сили кореляційний зв'язок; $p \leq 0,001$ - *** (0,324) сильний кореляційний зв'язок